

de

HUMANIST

ONAFHANKELIJK OPINIETIJDSCHRIFT Nr 1 | 2006 € 5,50

PAKISTAN NA DE RAMP

Nucleair antisemitisme

De ontkenning van de holocaust door de Iraanse president Ahmadinejad, nauwelijks een maand na zijn aantreding, en zijn oproep om Israël 'van de kaart te vegen' brachten een schok teweeg in Europa, dat de afgelopen jaren door diplomatie en handelsovereenkomsten heeft getracht op goede voet te komen met het bewind van de ayatollah's. Toch was er in wezen niets nieuws onder de zon. Zulke uitlatingen behoren tot het ideologische *going concern* van de Islamitische Republiek en staan geheel in lijn met eerder door Ahmadinejads voorgangers beleden ideologische leuzen van het theocratische bewind. Kort na het welslagen van de revolutie tegen de laatste sjah van Perzië dicteerde ayatollah Ruhollah Khomeiny reeds: 'Alle moslims hebben de plicht zich op te maken voor de strijd tegen Israël.' En de vorige president, de 'hervormingsgezinde' Mohammad Khatami, verklaarde in een tv-redevoering aan zijn volk: 'Wij moeten de hele islamitische wereld mobiliseren voor een harde confrontatie met het zionistische regime. Richten wij ons naar de koran, dan moeten wij ons allen opmaken om te doden.' In 2001 wees de op een na machtigste man van Iran, de 'verlichte' Akbar Hashemi Rafsanjani, er in een preek op dat het gebruik van slechts één atoombom tegen Israël zou volstaan om alles te verwoesten, en dat het 'niet irrationeel' is voor Iran om die mogelijkheid te overwegen. Tijdens een militaire parade op 22 september 2003 in Teheran toonden de generaals het volk een Shihab 3-raket onder een vaandel met het opschrift:

'Israël moet worden verdelgd en uit de geschiedenis gewist.'

Dergelijke bedenkelijke taal wordt pas echt verontrustend tegen de achtergrond van de hernieuwde nucleaire aspiraties van Iran. Het gaat niet om kerncentrales voor de opwekking van energie in het olie- en gasrijke land, maar om het heropenen van verrijkingsfabrieken van uranium, met een ondubbelzinnige optie op militair gebruik. Het is opmerkelijk dat het denkbare verband tussen de antisemitische leuzen en de innige kernwapenwens van de Iraanse theocratie Europabreed lijkt te worden genegeerd. Nog voor het ene conflict op wereldschaal in het Midden-Oosten is bezworen, heeft het volgende zich al aangediend. De kaarten liggen echter heel wat anders voor Iran dan voor Irak ten tijde van Saddam. De ayatollah's hebben machtige vrienden in de wereld, zoals China, Japan, Rusland. Zelfs een tijdelijk verlies van de Iraanse olieleveranties als gevolg van een oorlog kan de wereld volledig ontwrichten. Om nog te zwijgen van het militaire potentieel van Iran, dat op de dag dat het zelf wordt aangevallen alleen al met conventionele wapens Israël ernstig in gevaar kan brengen. Waarop Tel Aviv kan besluiten tot een nucleaire strike-back.

Ziedaar, zeker in deze verhoudingen, de ultieme ratio van diplomatie, niet even maar eindeloos. De wereld moet zich verenigen. Een atoomwapen in handen van antisemieten is immers vragen om een nieuwe holocaust.

Als nalaten u een zorg is

Na een overlijden moet er in korte tijd veel geregeld worden. Dat gaat gemakkelijker als u zelf al maatregelen heeft genomen. Veel mensen vinden het moeilijk of onaangenaam om daar over na te denken. Toch is het belangrijk dat op tijd te doen, want het geeft veel rust als deze zaken van tevoren goed geregeld zijn.

U kunt de Stiefonds Humanisme benoemen als executeur-testamentair. Het Stiefonds heeft deskundige mensen in dienst die uw laatste wens kunnen uitvoeren. Een jarenlange ervaring met deze vorm van dienstverlening staat borg voor zorgvuldigheid en integriteit.

Het Stiefonds Humanisme is opgericht door het Humanistisch Verbond. Het Humanistisch Verbond zet zich in voor een humane, tolerante samenleving. Vraag gerust meer informatie, telefonisch via nummer **020 521 90 36** of met behulp van de bon. U kunt ook kijken op: www.humanistischverbond.nl/stiefonds.

Stuur de bon in een envelop zonder postzegel naar:
Stiefonds Humanisme,
Antwoordnummer 10938,
1000 RA Amsterdam

JA ik wil meer informatie over een executeur-testamentair van het Stiefonds Humanisme

naam m/v

adres

pc/woonplaats

telefoon H

de HUMANIST
Onafhankelijk opinietijdschrift
Verschijnt 6x per jaar
58e jaargang

Postbus 257, 1000 AG Amsterdam
Nieuwe Keizersgracht 45
Tel. (020) 330 72 00

Redactie
(redactie@humanist.nl)
Martine Harsema

Hoofredactie
Boudewijn Chorus

Medewerkers aan dit nummer
Mohammed Benzakour, Michel
Vandenbroeck, André de Bruin, Carrie,
Anna Dasovic, Ad van Dun, Esther
Gerritsen, Stan van Houcke, Anna van
Kooij, José Krijnen, Josephine Krikke,
Katja Kreukels, Max Pam, Bas Pennings
(cartoon), Stefan van der Poel, Dirk
Verhofstadt, Hilde van Vlaanderen, Piet
Winkelaar, Mattias Ylstra, Yanaika Zomer.

Correspondenten
Jeannine Corneille (HVO), Roeland
Ensie (Humanistisch Verbond), Francis
Beelaerts (Hivos), Judith van der Goes
(Universiteit voor Humanistiek), Marco
Oostdijk (Humanistische Alliantie), Rudy
Schreijnders (Humanitas).

Uitgever
Paul Roosenstein/Uitgeverij SWP
Vormgeving Merel van Dam,
Plots grafische vormgeving
Druk Geers Offset, Oostakker (B)
Administratie Marga Ineke

Abonnementsprijzen
Per jaar € 29,75. Leden Humanistisch
Verbond en Humanitas € 24,75.
Studenten € 24,00. Toeslag buiten
Nederland € 11,50. Los nummer € 5,50.

Aanmelden abonnement
SWP, Postbus 257,
1000 AG Amsterdam
Fax (020) 330 80 40, admi@swpbook.com
Abonnementen worden berekend per
kalenderjaar en gaan in met de eerstvol-
gende editie. U ontvangt een factuur of
acceptgiro voor de resterende periode van
het lopende jaar. Abonnementen worden
automatisch verlengd tenzij uiterlijk vóór
1 december schriftelijk is opgezegd.

Advertentie-acquisitie
Ton de Hoop, Ron de Graaf

Advertenties
All-Round, Lorentzkade 344, 2014 CJ
Haarlem. Telefoon: (023) 524 53 36. Fax:
(023) 524 80 43. E-mail: amedia@xs4all.nl

Verschijningsdata
De Humanist verschijnt tweemaandelijks.
De komende verschijningsdata in 2006
zijn: 8 april, 12 juni, 2 september,
21 oktober, 16 december.

Foto omslag
Josephine Krikke

© 2006-2007 Uitgeverij SWP, Amsterdam.
Alle rechten voorbehouden. Algemene
voorwaarden: zie www.swpbook.com.
ISSN 0025-9489

Nederlands
uitgeversverbond
groep publiektijdschriften

INHOUD

'VOOR VEEL NEDERLANDERS BLEVEN HONGAREN EDELE WILDEN' (P.8)

DOSSIER 1

Nr. 1 | 2006

- 4 Vijftig jaar na Boedapest 1956
'Wij werden gezien als helden'
- 7 Nederlandse reacties op de Hongaarse opstand
'In edele verontwaardiging de vuisten gebald'
- 10 Van goulashcommunisme tot glasnost
Eerherstel met horten en stoten

DOSSIER 2

- 14 Zestig jaar Humanistisch Verbond
'De grondslagen zijn actueler dan ooit'
- 17 'Humanistische waarden zijn niet vanzelfsprekend'
Interview met HV-directeur Ineke de Vries
- 19 'Het wordt tijd voor een strijdbare revival'
Rondetafelgesprek met Jong HV

OPINIE

- 2 Boudewijn Chorus: Nucleair antisemitisme
- 13 Esther Gerritsen: Dansen in de kathedraal
- 21 Mohammed Benzakour: Fatale bemoeienis
- 26 Dirk Verhofstadt: Onfray's deconstructie van jodendom,
christendom en islam
- 29 Max Pam: Universele waarden
- 33 Michose: De pretentie van preventie
- 41 Carrie: Daklozenopvang

WERELDBERICHT

- 22 Pakistan: 'De slachtoffers hebben nog jaren hulp nodig'

ANALYSE

- 36 Stan van Houcke: Historicus Ronald Wright over de keerzijde
van de vooruitgang

RUBRIEKEN

30	Werk in Uitvoering	44	Vers van de pers
34	De DoorDenker	45	Agenda
42	Zoom	47	Cartoon

VIJFTIG JAAR NA BOEDAPEST 1956

'Wij werden gezien als helden'

Zijn zware stem klinkt wat hees en zijn intonatie verradt een Hongaarse achtergrond. Heel af en toe zoekt hij even naar het juiste lidwoord en rekenen gaat nog altijd makkelijker in het Hongaars. Op aanraden van zijn ouders verliet Adam Tegzess op 4 december 1956 Boedapest. Zij zagen hun enig kind liever elders opgroeien. Zelf aarzelde hij, ambivalent als hij was en is.

TEKST STEFAN VAN DER POEL
FOTO ANP PHOTO

Eigenlijk heb ik tweemaal afscheid genomen. De vrachtauto die mij tot bij de grens zou brengen, bleek uiteindelijk niet te vertrekken. Zo stond ik aan het eind van de dag opnieuw bij Margit op de stoep. Ik was opgelucht. Hier ben ik! Grote vreugde. Halleluja! En ergens dacht ik: zie je wel dit is een teken; ik hoef niet te gaan. Na een dag of tien kwam er een telefoontje dat ze nog een ritje hadden. Het afscheid was precies hetzelfde. Zij kon niet mee: ze zat in haar examenklas en had een zieke moeder. Het was een vreemde situatie. Eigenlijk realiseerde je je niet dat je dit voor de rest van je leven besloot. Je dacht eigenlijk helemaal niks. Pas achteraf ga je je zaken realiseren.

MET EEN GEWEER DOOR DE STRATEN
Het waren mijn ouders die aandrongen op vertrek. Zij zagen geen toekomst

voor me in Boedapest. Omdat ik uit een goed-burgerlijk milieu kwam, was verder studeren onmogelijk. Ik deed wel toelatingsexamen voor de universiteit, maar werd 'wegens plaatsgebrek' niet toegelaten. In plaats daarvan mocht ik een ambachtsschool volgen om monteur te worden.

**'NIEMAND WIST WAT HIJ
PRECIES DEED, DE RUSSEN
NIET, DE OPSTANDELINGEN
NIET, DE POLITICI NIET'**

Ik had net het eerste schooljaar achter de rug toen de ongeregelde heden uitbraken. Aan de boulevard waar ik

woonde, trokken de demonstranten op 23 oktober aan je voorbij, op weg naar het radiogebouw aan de Sándor Bródy-sstraat. Daarachter volgden militaire voertuigen, vol soldaten met witte handschoenen, later gevolgd door tanks. De volgende dag denderden de Russen onder mijn balkon. Ondanks mijn geringe vertrouwen in een goede afloop, raakte ik betrokken. Op 28 oktober werd ik lid van de door de nieuwe regering opgerichte Nationale Garde. Na een korte training liep ik met een geweer door de straten. Het was chaos, niemand wist wat hij precies deed, de Russen niet, de opstandelingen niet, de politici niet. Je gaat automatisch handelen, emoties raken tijdelijk op de achtergrond. Als agent liep je patrouilles en probeerde je de chaos enigszins te verminderen. Je greep in als lynchpartijen dreigden of wanneer

inbraken plaatsvonden.

Toen Russische tanks op 4 november in grote getale Boedapest opnieuw binnentrokken, maakte mijn vader een eind aan mijn situatie. Ik heb mijn wapen vernield en ben met hem mee naar huis gegaan.”

'INHOUDELIJK WIST MEN IN NEDERLAND OVER DE OPSTAND NATUURLIJK NIETS'

Uiteindelijk vertrok ik op 3 december 1956. Ik had niet meer dan een kleine, leren tas bij me, A4-formaat. In de tas

zat een studieboek – een handboek voor automonteurs – , twee paar droge sokken en wat geld. Geen herinneringen aan Boedapest of persoonlijke zaken. Ik heb de tas nog altijd, het slotje is inmiddels kapot. Ik wist dat het een zware tocht zou worden en wilde zo weinig mogelijk meeslepen. De vluchtelingen waren te herkennen aan de twee overjassen die ze droegen. De vrachtauto zette ons af en twee gidsen brachten ons tegen betaling te voet naar de grens. De Russen hadden toen reeds de grenzen geblokkeerd. Na een lange, nachtelijke wandeling kwamen we aan in Oostenrijk.

Vanuit Wenen ('West-Bahnhof') vertrok ik met zo'n 600 anderen per trein naar Nederland. De eerste indruk van Nederland kreeg je in Wenen. Plotseling bleek alles geregeld. Je ontving allerlei soorten bonnetjes waarmee je in de

Het rode leger in Boedapest, 24 oktober 1956

trein bijvoorbeeld een maaltijd kon halen. Verder had iedereen keurig een zitplaats en lag er een Hongaars-Nederlands woordenboekje gereed met wat informatie over het land: foto's van de koningin, de prinsessen, een afbeelding van een dubbeltje en een kwartje, en hoe je het allemaal moest uitspreken. 'Ko-ning-in'. Dat vonden we allemaal zeer gemakkelijk. Moet je nagaan, vijf weken na de opstand was dat boekje er al in zoveel duizend exemplaren. We waren diep onder de indruk; het functioneerde allemaal prachtig.

BISSCHOP OP HET PERRON

Waar je vandaan komt, je persoonlijke ervaringen, je leeftijd: dat alles bepaalt de indrukken die je opdoet. In Venlo, het eerste Nederlandse station waar we even stopten, deden we drie verpletterende indrukken op. De eerste was iemand van de marechaussee. Een soort kinderromanfiguur, een 'papríkajancsi' (SvdP): platte pet, witte touwtjes, een fluitje: mijn god, wat een lachwekkend volk! Dat was nou de man die ons tegen de Russen zou gaan beschermen. Vervolgens een bisschop! Ja, een bisschop op het perron, in dat pontificale tenue met al die jurken, een keppeltje op het hoofd, wijwater en wierook in de hand, en enkele misdienaars om zich heen. Je stond met je mond vol tanden. Ik wist wel dat het bestond, maar dit zag je in Hongarije nóóit. Jarenlang was je geïndoctrineerd met anti-kerkelijke geluiden: de klerikale reactie, religie als opium van het volk, en meer van dat soort termen. En dan merk je dat zo'n indoctrinatie, zelfs voor iemand uit een burgerlijk milieu als ik, diepe sporen nalaat. We bezagen de goede man dan ook met enig wantrouwen. Vervolgens de blauwe vrachtauto's van Frans Maas. Vol ongeloof drong tot ons door dat al deze vrachtwagens behoorden aan de man wiens naam op de zijkant vermeld stond. Het ging ons voorstellingsvermogen te boven. Mij werd gevraagd hoe één persoon al die vrachtwagens kon besturen. Misschien heeft Frans een broer, misschien

meerdere broers, of zonen die allemaal meehelpen, maar zoveel familieleden... Toen we vervolgens mannen met bolknaksigaren zagen passeren, hét symbool van de verderfelijke kapitalist, wisten we zeker dat we in een andere maatschappij waren aanbeland.

VAN VERWONDERING TOT ACCEPTATIE

Grofweg heeft iedere migrant eerst een periode van hevige verwondering, daarna een periode van minachting, dan van haat (die rottige Russen en Nederlanders) en dan geleidelijk de acceptatie. Deze periodes hangen ook van je achtergrond, leeftijd, opleiding, enzovoorts af, maar iedere migrant maakt dit mee. Uiteindelijk ben ik met behulp van een beurs in Groningen gaan studeren. Daar ontmoette ik mijn vrouw, een echte Groningse. In 1960 trouwden we. Haar ouders koesterden aanvankelijk een gezond wantrouwen;

'TOEN WE MANNEN MET BOLKNAKSIGAREN ZAGEN, WISTEN WE DAT WE IN EEN ANDERE MAATSCHAPPIJ WAREN AANBELAND'

ze hebben even aan me moeten snuffelen. 'Een Hongaar, katholiek en ook nog een student: is er iets aan deze man dat deugt?' Uiteindelijk hebben ze beiden besloten dat dit goed volk was. Zij en de rest van de schoonfamilie zijn een belangrijk onderdeel van het 'succes' geweest. Dat ik me hier thuisvoel is mede aan hun te danken. Van achterstelling of discriminatie heb ik in Nederland nooit wat gemerkt. Misschien heb ik een dikke huid. Natuurlijk hebben Nederlanders wel een stereotype beeld van Hongaren. Net zoals wij Nederlanders associëren met klompen, tulpen en molens, denken zij aan paarden, poesta en

zigeunerorkesten. En natuurlijk keken ze ons aanvankelijk aan alsof we het laatste stukje politieelaars nog tussen onze kiezen hadden. We hadden het natuurlijk gemakkelijk: we waren helden, en dat voelde perfect. Inhoudelijk wist men over de opstand natuurlijk niets. Als je bijvoorbeeld vertelde dat het een linkse opstand was, dan keek iedereen je met open mond aan. We spraken twee verschillende talen: links hier betekende heel wat anders dan in Hongarije. Die opstand heeft in Nederland wel grote indruk gemaakt. De angst voor de Russen, de Koude Oorlog; je kwam uit een land dat het opgenomen had tegen de vijand. Dat alles heeft mijn integratie natuurlijk erg vergemakkelijkt. Anderen die vóór de opstand hier arriveerden, werden heel anders ontvangen. Die liepen alle *goodwill* en andere voordelen allemaal mis. Natuurlijk is ook niet iedereen van 1956 hier goed terecht gekomen. Er zijn ook mensen teruggekeerd.

Op de begrafenis van mijn vader in 1975 ontmoette ik ook Margit weer. Het was de eerste ontmoeting sinds 1956. Het was heel leuk haar weer te zien. We spraken over onze verschillende levens en hoe anders het allemaal had kunnen lopen.

Is dit nu het lot? Ik weet nog goed dat ik als tienjarig jongetje een verhaal hield op school waarin ik verkondigde dat de route van ons leven eigenlijk vaststaat, net als de tussenliggende stations. We kunnen eigenlijk alleen maar even stoppen, even halt houden. Ik ben tamelijk fatalistisch ingesteld en heb nooit het idee gehad dat ik mijn eigen 'kar' getrokken heb. Ik heb er wel af en toe een duwtje aan gegeven, maar waar ik heenging stond vast. Mijn leven mag dan inderdaad een bizar verhaal zijn, het verbaast me niks.

NEDERLANDSE REACTIES OP DE HONGAARSE OPSTAND

'In edele verontwaardiging de vuisten gebald'

Hun aankomst op Nederlandse bodem moet een ontroerend, maar tegelijkertijd wat bizar gezicht zijn geweest. Op de perrons van Venlo stonden drommen uitgelaten mensen die de Hongaarse vluchtelingen als helden binnenhaalden. Chocolade en sigaretten werden de trein ingegooid; meisjes overhandigden bloemen en adressen; de fanfare speelde het Hongaarse volkslied en een bisschop zegende de trein. De ontvangst maakte een onuitwisbare indruk op de circa 3000 Hongaren die vanaf november 1956 in Nederland arriveerden. Maar wat wist men hier werkelijk over de situatie in Hongarije en waarom voelde men zich zo betrokken?

TEKST STEFAN VAN DER POEL
FOTO ANP PHOTO

Op 14 november 1956 toonde het polygoonjournaal beelden van de aankomst van de eerste vluchtelingen in ons land. Het begeleidende commentaar luidde: 'De spanning en de vermoedenissen van de afgelopen dagen waren op de gezichten der gevluchten duidelijk afgetekend. Onder hen bevinden zich mannen die enkele dagen tevoren met het geweer in de hand vochten voor de vrijheid van hun land.'

Een klein volk dat streed voor vrijheid en onafhankelijkheid tegen een zwaarbewapende grote buur: het was een beeld dat velen in Nederland zich in 1956 nog persoonlijk herinnerden. Het brute geweld waarmee de Russen vanaf 4 november optraden, riep buitengewoon emotionele reacties op. In de

Tweede Kamer sprak voorzitter Kortenhorst op 6 november een 'herdenkingswoord' waarin hij stelde dat het Nederlandse volk 'spontaan en diepbevangen een uitweg had gezocht voor zijn opgekropte gevoelens. [...] Het heeft in edele verontwaardiging de vuisten gebald, het heeft de handen smekend ten hemel geheven, het heeft zijn protest uitgeschreeuwd en het heeft biddend geschreid om erbarmen.' Enkele dagen later bestempelde premier Drees het Russische optreden als 'laaghartig' en als een 'afschuwelijk verraad'. Dramatische woorden voor anders zo nuchter en voorzichtig formulerende politici. Het bleef niet bij woorden alleen. Reeds op 5 november besloot de Nederlandse regering als één van de eerste landen de

grenzen open te stellen voor Hongaarse vluchtelingen. (Naast de eerdergenoemde 3000, verzorgde Nederland ook de tijdelijke opvang van 2000 vluchtelingen die naar Canada wilden.)

Op 8 november werd het werk in het gehele land drie minuten stilgelegd en besloot Nederland af te zien van deelname aan de Olympische spelen in Melbourne. Samen met Spanje (Franco) was Nederland het enige Europese land dat de spelen boycotte. In de talloze meetings, herdenkingen en demonstraties die plaatsvonden keerde de vergelijking met de Duitse bezetting steeds weer terug. De communisten, kort na de oorlog nog populair bij een groot deel van de bevolking door haar rol in het verzet, transformeerden in enkele jaren tijd tot de nieuwe vijand die de vrijheid bedreigde. Het besluit de Amsterdamse Stalinlaan te wijzigen in Vrijheidslaan illustreert deze ontwikkeling op treffende wijze.

Communistische organisaties en instellingen werden meer en meer vereenzelvigd met de Sovjet-Unie en moesten het ontgelden. In Amsterdam vonden belegeringen plaats van Felix Meritis (waar *De Waarheid* huisde) en uitgeverij Pegasus. Niet alleen de gebouwen werden aangevallen, ook menig communist werd gemolesteerd en/of in de gracht geworpen. Stenen gingen soms ook door de verkeerde ruit. Op zoek naar een communistisch raadslid in Utrecht, gooide men de ruiten van diens buurman in. Kortom, het algehele gevoel van woede en onmacht richtte zich hier – bij gebrek aan Russen – op de tegenstanders in eigen huis: de Nederlandse communisten. Zij dienden zich te verantwoorden – als ze daar al gelegenheid voor kregen – voor het brute Sovjetoptreden in Hongarije en werden collectief schuldig bevonden. De sfeer van nationale eenheid werd allengs benauwder en ongemakkelijker. Goed en fout leken eindelijk weer eens helder van elkaar te onderscheiden. Maar was de situatie werkelijk zo overzichtelijk? Wist men voor wie men juichte en tegen wie men streed?

Hongaarse vluchtelingen aan de Hongaars-Oostenrijkse grens

DE HONGAARSE OPSTAND

De Hongaarse opstand had een zeer spontaan karakter en verliep uiterst grillig en chaotisch. In navolging van de Polen (Poznan) en gestimuleerd door de destalinisatie van Chroestsjov ging men op 23 oktober 1956 in Hongarije de straat op om te demonstreren tegen het Hongaarse Stalinisme, gepersonificeerd door Mátyás Rákosi en zijn opvolgers. Rákosi symboliseerde de terreur, de onvrijheid en de schijnprocessen waaronder Hongarije sinds 1948 zuchtte. De demonstranten eisten onder meer de terugtrekking van de Sovjettroepen van Hongaars grondgebied, de berechting van diegenen die verantwoordelijk waren voor de terreur, de verwijdering van het immense Stalinbeeld in Boedapest, de installatie van Imre Nagy als regeringsleider, economische hervormingen en vrije verkiezingen. Geen terugkeer dus naar vooroorlogse tijden of de invoering van een kapitalistische markteconomie naar westers model. Men verlangde geen einde van het communisme, maar van het stalinisme. Door middel van aanpassingen en hervormingen moest een communisme ontstaan dat meer oog had voor de Hongaarse bevolking en belangen. Tegen de avond van 23 oktober werd de situatie in Boedapest al snel onoverzichtelijker en veranderde de demon-

stratie in een opstand. Een deel van de demonstranten trok richting stalinbeeld, een ander deel naar het nationale radiogebouw. Het metershoge stalinbeeld werd met veel moeite van zijn voetstuk getrokken – alleen de laarzen bleven staan – en bij het radiogebouw vonden de eerste schotenwisselingen plaats. Wie begon met vuren? Wie vocht tegen wie? Niemand wist het. Op 24 oktober kondigde de regering de staat van beleg af, maar leger en politie hielden zich grotendeels afzijdig of kozen zelfs openlijk de zijde van de opstandelingen. Zelfs de aanwezige Sovjettroepen keken even de andere kant op. Alleen de leden van de gehate en gevreesde AVO – de Hongaarse staatsveiligheidsdienst – bleven hun regering trouw.

Eigenlijk wist niemand raad met de ontstane situatie: de regering niet, noch het leger, noch de opstandelingen. Als tegemoetkoming aan de eisen van de opstandelingen werd Imre Nagy de nieuwe regeringsleider. Gehoopt werd dat hij de rust zou weten te herstellen. Onder Rákosi was hij minister van landbouw geweest en tussen 1953 en 1955 zelfs premier. Nagy was dus allesbehalve een anti-communist, maar gold daarentegen als hervormingsgezind en als tegenstander van Rákosi. Op 28 oktober zwegen de wapens en leek de opstand zowaar geslaagd, Sovjettroepen

trokken zich terug en Hongarije maakte zich op voor hervormingen.

OPSTAND NEERGESLAGEN

De betrekkelijke rust was van korte duur, de ommezwaai kwam rond 1 november. Toen werd duidelijk dat de beloofde troepenterugtrekking van de Sovjets slechts een schijnbeweging was. Verse troepen werden juist aangevoerd en zetten vanaf 1 november koers naar de Hongaarse hoofdstad. De eerste tanks arriveerden daar vanaf 4 november en wisten met grof geweld elke tegenstand de kop in te drukken. Dit verraad noopte Nagy tot een radicalere stellingname. Hij verklaarde in die laatste dagen dat Hongarije zich uit het Warschaupact zou terugtrekken en deed een wanhopig beroep op de hulp van de VN en het vrije Westen. (Uiteindelijk werd hij als zovelen gearresteerd en opgehangen.) In Hongarije geloofde men vurig dat het Westen zou ingrijpen, maar deze hoop bleek ijdel. Het Westen beperkte zich tot verbaal geweld. De invloedssferen in Europa lagen vast en Hongarije bleek geen Derde Wereldoorlog waard. Mensen probeerden het land te verlaten voordat de Sovjets de grenzen hermetisch zouden afsluiten. Zo'n 200.000 personen wisten inderdaad de weg naar het Westen te vinden, en zo arriveerde ook een deel in Nederland.

OPSTAND IN NEDERLAND

Dat men in Nederland geen duidelijk beeld had van de gebeurtenissen in Hongarije mag eigenlijk geen verwondering wekken. Men moest het doen met slecht geïnformeerde kranten en flarden van dramatische oproepen en verslagen via de radio - tv was er nog nauwelijks. Kranten wisten tot de Sovjetinval op 4 november eigenlijk niet goed wat ze met de situatie in Hongarije aanmoesten. De demonstranten werden in *de Volkskrant* en *De Telegraaf* aanvankelijk aangeduid als 'rebellens' en 'opstandelingen'. Pas later kwamen de termen 'vrijheidsstrijders' en 'patriotten' in zwang. Ook de (politieke) doelen bleven voor de kranten - en dus ook voor haar lezers - in nevelen gehuld. Imre Nagy werd lange tijd gewantrouwd,

hij was tenslotte communist. Kortom, pas toen de Sovjettanks de Hongaarse hoofdstad inreden en Nagy werd gearresteerd, wist men de 'good guys' van de 'bad guys' te onderscheiden. Alleen het communistische dagblad *De Waarheid* liet consequent een ander geluid horen. Het sprak stevast van 'contra-revolutionairen' en 'fascisten' wanneer het de opstandelingen betrof. Volgens deze krant hadden 'volksvijandige elementen' (natuurlijk gesteund door het Westen) de leiding over de demonstranten op zich genomen.

Vanaf de Sovjetinval op 4 november veranderde de toon radicaal. Op *De Waarheid* na, probeerden de kranten elkaar te overtreffen in anti-communisme en afschuw over het Sovjetoptreden. De Sovjetsoldaten werden als barbaren afgeschilderd aan wie nauwelijks iets menselijks te ontdekken viel. *De Telegraaf* sprak van 'Mongolen en Armeniërs' die Hongaarse woningen plunderen. Ook *de Volkskrant* had het over 'de wraak der Mongolen' die de arme bevolking van Boedapest teisterden. *Het Parool* hield het bij 'Mongoolse wreedheden'. Op 3 en 5 november meldde *de Volkskrant* dat Boedapest vanuit de lucht zou zijn gebombardeerd en dat daarbij fosforbommen zouden zijn gebruikt.

Het contrast tussen *De Waarheid* en de CPN-lijn enerzijds en de geluiden elders werd zo steeds scherper. Deze krant bleef star en onverbiddelijk iedere vorm van Sovjetgeweld ontkennen en typeerde de opstand als de aloude strijd tussen het kapitaal en de arbeidersklasse. Toen kamerlid Wagenaar (CPN) de Tweede Kamer op 9 november toesprak en de opstandelingen aanduidde als 'fascistische moordenaars', verlieten de overige kamerleden demonstratief de zaal.

De Waarheid plaatste de toenemende communistenhaat in Nederland voortdurend tegen de achtergrond van de Tweede Wereldoorlog en verviel in terminologie die bij die tijd hoorde. Zo signaleerde men onder de demonstranten 'NSB-lieden', had men het over 'Dolle Zondag van 4 november' en over 'pogroms' tegen communisten.

Emoties kregen zo aan beide zijden de overhand en voor nuances - ook veel Nederlandse communisten bezagen de ontwikkelingen in Hongarije met afschuw - was steeds minder ruimte. De roep om opsporing en ontmaskering van communistische *fellow travellers* klonk steeds luider, evenals het verbod op de CPN en de eis van loyaliteitsverklaringen voor mensen die als 'links' bekendstonden. De steen moest door de ruit, desnoods bij de verkeerde lieden.

INTEGRATIE

In deze omstandigheden passeerden vanaf 14 november de treinen met vluchtelingen in Venlo. Zij reden naar de Julianahal in Utrecht van waaruit zij werden verdeeld over de verschillende vakantiecentra en woonoorden in het land.

De heldenontvangst was voor de ontheemden een onverwachte, maar zeer indringende gebeurtenis. Wekenlang hadden zij in grote onzekerheid in Oostenrijkse opvangcentra gebivakkeerd. Hun vertrek uit Hongarije was vaak al even spontaan en onvoorbereid als de hele opstand zelf. Ongeveer de helft van hen had daadwerkelijk actief deelgenomen aan de opstand. De meesten hadden niet meer dan wat handbagage bij zich en dachten aanvankelijk slechts enkele dagen in Oostenrijk te verblijven om vervolgens terug te keren. Het merendeel van de 3000 vluchtelingen in Nederland was man (70%), jong (gemiddeld 29 jaar) en alleenstaand (70%). Studenten onder hen kregen de gelegenheid hun studie met behulp van een beurs voort te zetten. (133 personen maakten hier dankbaar gebruik van.)

In de jaren '60 ontvingen zij allen het Nederlandse staatsburgerschap en velen vonden een Nederlandse partner. De Hongaarse vluchteling was en bleef een populaire vluchteling, iets van de heldenstatus bleef aan ze kleven en dat heeft de acceptatie en integratie van de Hongaren zonder meer sterk vergemakkelijkt. Toch bleef lang niet iedereen. 352 personen repatrieerden en 165 mensen emigreerden naar elders, meestal Canada of de VS. Mogelijk hadden zij genoeg van de heldenstatus en de

romantische cliché-beelden. De goedbedoelde, maar vaak wat onhandige vragen maskeerden nauwelijks de onwetendheid die hier ten aanzien van Hongarije bestond. 'Speelt je vader viool?' 'Rijd je paard?' Of: 'Hebben jullie in Hongarije ook horloges?' Voor veel Nederlanders hield Europa bij Wenen toch wel op en bleven de Hongaren een soort edele wilden. En zo ebde langzaam maar zeker de verontwaardiging weg en keerde de rust terug. De eigen zuil werd weer opgezocht en ook de Russen bleven voorlopig waar ze zaten, achter het IJzeren Gordijn.

Geen enkele vluchteling hoeft heden ten dage nog te rekenen op de juichende ontvangst die de Hongaren ten deel viel. Het gevoel welkom te zijn wordt in ieder geval niet opgeroepen door anonieme ambtenaren die volgens strenge, ondoorgrondelijke, ellenlange procedures de status bepalen. De vluchteling heeft bij voorbaat de schijn tegen te hebben. Daarbij ligt de oorlog inmiddels 60 jaar achter ons en de angst door 'Mongolen' uit het Oosten te worden overrompeld heeft met het einde van de Koude Oorlog sterk aan kracht ingeboet. Iedere tijd heeft zo haar eigen angsten en stereotypen.

TEKST
STEFAN VAN DER POEL
FOTO
ANP PHOTO

VAN GOULASHCOMMUNISME TOT GLASNOST

Eerherstel met horten en stoten

De omgang in Hongarije met de opstand van 1956 is af te lezen aan een reeks herbegravenissen. Het begon op 6 oktober 1956 met de herbegraving van László Rajk en vond zijn voorlopige einde op 16 juni 1989 met de herbegraving van Imre Nagy. János Kádár speelt in deze hele geschiedenis de rol van tragische doodgraver.

Hongaren zijn meer gericht op het verleden, Nederlanders meer op de toekomst. Het is een wat grove generalisatie, maar niet zonder een kern van waarheid. Moeiteloos dreunen Hongaren de namen van helden, veldslagen, revoluties en opstanden op, terwijl wij Nederlanders vaak met de mond vol tanden staan waar het onze vaderlandse geschiedenis betreft. De geschiedenis leeft en wordt beleefd in Hongarije. Desnoods wordt het heden zelfs een handje geholpen om de historiciteit van een gebeurtenis wat extra gewicht te geven. Een discussie over het verleden wordt zo met Hongaren al snel een wat beladen bezigheid. Geen Nederlander is beledigd wanneer de

reputatie van een vaderlandse held aan diggelen gaat, in Hongarije gebeurt dit zelden zonder stemverheffing. Deze gevoeligheid zal deels te maken hebben met de tragische geschiedenis van het land. Een geschiedenis die gekenmerkt wordt door verloren oorlogen, mislukte revoluties, neergeslagen opstanden en andere narigheid. Altijd was er wel weer een grote buur die het kleine land dreigde te overrompelen. De Turken, de Habsburgers, de Duitsers, de Russen: zij alle lieten hun begerige blik op Hongarije vallen. In dat opzicht kent de Nederlandse geschiedenis een veel rustiger verloop. Dat we het nog altijd over '40-'45 hebben, hangt misschien

wel samen met het feit dat hier de afgelopen 100 jaar ook niet zo gek veel méér gebeurde.

HISTORISCHE PARALLELEN

De confrontatie met het verleden is in Hongarije welhaast een dagelijkse realiteit. Een simpele wandeling door Boedapest is een wandeling langs pleinen, bruggen, straten, die vrijwel alle zijn vernoemd naar historische personen en gebeurtenissen. Mochten de namen je ontgaan, dan herinneren de talloze standbeelden wel aan dit verleden of anders de kogelgaten in de gebouwen.

'ALTIJD WAS ER WEL WEER EEN GROTE BUUR DIE HET KLEINE LAND DREIGDE TE OVERROMPELEN'

Hongaren zijn dol op historische parallellen en handelen hier ook naar. Data en plaatsen worden soms bewust uitgekozen om de historiciteit te onderstrepen. Heden en verleden reiken elkaar op die momenten even de hand. De opstand van 1956 illustreert dit op treffende wijze. Op 23 oktober 1956 verzamelden de eerste demonstranten zich rond de standbeelden van de dichter Sándor Petöfi en de (Poolse) generaal József Bem. Zij speelden beiden een vooraanstaande rol tijdens de opstand van 1848 toen de roep om grotere vrijheden eveneens luid klonk. Ook de vrijheidsdrang van 1848 werd door Russische soldaten de kop ingedrukt, maar die overeenkomst voorzag men op 23 oktober 1956 nog niet. Verder is het niet toevallig dat precies op 23 oktober 1989 de nieuwe Republiek Hongarije werd uitgeroepen (ter vervanging van de *volks* republiek). Vlaggen met een groot gat in het midden – de communistische symbolen had men verwijderd – waren toen net

als in 1956 alom zichtbaar. Hongaren zijn kortom dol op symboliek en historische verwijzingen. Herbegravenissen passen prima binnen deze traditie.

JÁNOS KÁDÁR

De omgang met de gebeurtenissen van 1956 is lange tijd bepaald door János Kádár. Hij domineerde namelijk de Hongaarse politiek tussen 1956 en 1988 en speelde ten tijde van de opstand een uiterst ondoorzichtige rol. Zo dook hij op 1 november 1956, gelijk met de terugkeer van de Sovjettanks, weer op nadat hij kort tevoren de regering van Nagy had verlaten en onvindbaar leek. Als 'nieuwe' man werd hij door de Sovjets naar voren geschoven. Tot 1961 stond hij aan de basis van de grote afrekening met alles en iedereen die een rol tijdens de opstand speelde. Het ene showproces volgde op het andere en vele voormalige collega's verdwenen in kerkers of werden tegen de muur gezet. Zo ook Imre Nagy die op 16 juni 1958 ter dood werd gebracht en op een geheime plek onder een dikke laag beton begraven. Pas in 1961 begon het klimaat te wijzigen, terreur maakte plaats voor verzoening. Vele gevangenen werden vrijgelaten en de teugels gevierd. 'Wie niet tegen ons is, is voor ons', zo luidde vanaf nu het parool. Een variant op het benauwende credo van Rákosi: 'Wie niet voor ons is, is tegen ons'. Kádár zette een depolitisering van de publieke sfeer in gang. Het volk werd niet langer gedwongen 'enthousiast' zijn steun aan het communisme te betuigen en zijn leiders te bejubelen, maar gestimuleerd een pragmatische, non-politieke houding aan te nemen. Het systeem mocht dan niet ideaal zijn, gezien de omstandigheden is het wel het best haalbare, zo luidde de boodschap. Doordat Kádár voortdurende de nauwe banden met de Sovjet-Unie benadrukte, schiep hij enige ruimte om op binnenlands terrein wat meer vrijheid te creëren en te experimenteren. De scherpe kantjes van het communistische systeem werden verwijderd. Er ontstond een socialistische markteconomie, de levensstandaard verbeterde, er kwamen

meer mogelijkheden om naar het buitenland te reizen, mensen konden een eigen stukje land verbouwen, een Trabantje aanschaffen en een vakantie-huisje aan het Balatonmeer verwerven. Kortom Hongarije veranderde na 1961 in de 'vrolijkste barak van het Sovjet-kamp'. Door zijn 'goulashcommunisme' – groeiende welvaart en individuele vrijheid in ruil voor politieke acceptatie van de communistische partij – werd Kádár's populariteit steeds groter. Hij leek garant te staan voor rust en continuïteit en groeide in zijn rol van onzichtbare vader des vaderland. Onzichtbaar omdat hij de publiciteit schuwde en zelden in het openbaar verscheen. Over zijn persoonlijke leven is dan ook weinig bekend. Hij was kind uit een vluchtige relatie. Zijn vader zou hij pas op 48-jarige leeftijd voor het eerst ontmoeten net als zijn drie halfbroers. Hij had weinig opleiding – vier jaar basisschool en een diploma als typemachinereparateur. Vast staat wel dat hij zich in 1930 bij de communistische partij aansloot en in totaal zeven jaar in gevangenschappen doorbracht. Onder Horthy als communist, onder Rákosi als Titoïst. Eigenlijk had hij in 1951 – onder Rákosi – levenslang gekregen, maar na twee jaar, waarin hij werd gemarteld, volgde plotsklaps rehabilitatie en werd hij partijchef van Boedapest.

SLACHTOFFERS WORDEN DADERS EN OMGEKEERD

Kádár was nauw betrokken bij het proces in 1949 van zijn eertijds goede vriend László Rajk, toenmalig minister van Binnenlandse Zaken. Zowel bij Rajk's arrestatie als executie was hij aanwezig. Deze rol herhaalde zich enkele jaren later in het geval van Imre Nagy. Slachtoffers die zich ontpoppen tot daders en omgekeerd: Kádár is er een schrijnend voorbeeld van. Van zowel Rajk als Nagy zou hij echter de herbegravenis meemaken. Op 27 maart 1956 moest Rákosi onder Sovjetdruk openlijk toegeven dat er fouten waren gemaakt en werd Rajk alsnog postuum onschuldig bevonden. Op 6 oktober 1956 ontving hij een staats(her)begravenis. Deze mondde uit

In de eerste dagen van november 1956 maakte Hongarije zich op voor hervormingen

in een protest tegen de willekeur van het stalinisme. Ook hier is de keuze van de datum weer opmerkelijk. Op 6 oktober 1849 werden namelijk 13 Hongaarse generaals omgebracht die in 1848 hadden meegevochten tegen de Habsburgers.

Chroestsjov nam in 1956 afstand van Stalins erfenis en aangezien Rákosi bij de stalinistische inboedel hoorde, diende ook hij het veld te verlaten. Hij werd naar de Sovjet-Unie gevlogen en zou daar zijn laatste dagen in het verre Kazachstan slijten. Zijn terugkeer naar Hongarije werd door Kádár systematisch verhinderd. Pas toen hij in 1971 overleed, keerden zijn stoffelijke overblijfselen terug naar Hongarije. Ze werden bijgezet op een achteraf begraafplaatsje in Boedapest en voorzien van een eenvoudige steen. In tegenstelling tot Rajk zou de herbegraving van Nagy langer op zich laten wachten.

In 1961 werden dan wel vele gevangenen vrijgelaten die actief waren geweest tijdens de opstand, over de opstand zelf mocht openlijk niet worden gesproken. Vanzelfsprekend gold dit ook voor de processen die nadien gevoerd waren. De opstand bleef een 'reactionaire contrarevolutie die door ware socialistische patriotten en met steun van het trouwe socialistische broedervolk uit de Sovjet-Unie de kop in was gedrukt'. Pas toen onder Gorbatsjov in Moskou een nieuwe wind begon te waaien, eiste een nieuwe generatie politici ook in Hongarije hervormingen. Glasnost (openheid) was het parool en plotsklaps vielen de termen 'volksopstand' en 'eerherstel'. Voor Kádár gingen deze veranderingen allemaal wat erg snel. In mei 1988 werd hij dringend verzocht een stapje terug te doen en zijn partijleiderschap neer te leggen; hij was inmiddels ook 76. Op 12 april 1989 hield hij een

toespraak voor het Centraal Comité waarin hij refereerde aan de processen tegen Rajk en Nagy en bestempelde hij deze als 'een persoonlijke tragedie'. Kádár oogde gebroken. Besloten werd Nagy te herbegraven. Het beton boven zijn graf werd verwijderd en zijn resten op 16 juni 1989 door de straten van Boedapest gereden. Op het monumentale Heldenplein vond een herdenkingsplechtigheid plaats die door zo'n 100.000 mensen werd bijgewoond en op televisie live kon worden gevolgd. Heeft Kádár ook gekeken? De man die de geschiedenis in had willen gaan als groot weldoender werd op de valreep door de geschiedenis ingehaald. Op 6 juli 1989 overleed Kádár, precies op de dag dat Nagy door het Hooggerechtshof werd gerehabiliteerd. Hongaren houden van symbolische data, en soms helpt ook het lot een handje.

ESTHER GERRITSEN

DANSEN IN DE KATHEDRAAL

Deze winter bezocht ik samen met mijn Bulgaarse toneelvertaalster de stad Sofia. Mijn reisbegeleidster vroeg me naar mijn toeristische wensen en ik zei haar dat ik een orthodoxe kerkdienst wilde bijwonen. Noemde ik mij ooit aspirant-atheïst (een atheïst die last houdt van bijgeloof) de laatste jaren denk ik: kom maar op met dat geloof. Ik zoek geen zuiverheid in denken meer. Kom maar op met die onverklaarbare religieuze ervaringen. Ik sta overal open voor. Die openheid bracht me tot nu toe weinig, maar in Sofia flakkerde de hoop dat het orthodoxe geloof – toch de oerversie van onze christelijke stromingen – mij iets kon brengen dat tot dan toe langs mij heen was gegaan.

Op een zondagochtend bezochten we de Alexander Nevskikathedraal met de gouden koepels. Mijn begeleidster liet me alleen voor de dienst. Voor ze wegging zei ze: 'Kijk naar die man naast je. Doe wat hij doet. Als hij gaat zitten, ga jij zitten. Gaat hij staan, ga jij staan.'

Zo werd mijn verlangde metafysische ervaring tijdens de dienst gestoord door een vreemde man in mijn ooghoek, die ik niet wilde laten merken dat ik hem in de gaten hield. Natuurlijk ging iedereen op dezelfde momenten staan en zitten, hij bleef mijn referentiepunt en ik kwam niet los van de gedachte dat de man niet moest denken dat ik hem nadeed.

Er ging een deurtje open op het altaar en daarachter stonden mannen in gewaden met hoge mutsen. Soms kwamen ze de kerk in en zongen mooi en onverstaanbaar. Er werd gezwaaid met wierook, gedronken uit een beker, gepreikt. Rijen mensen liepen langs de afbeelding van Maria en zoenden deze.

Er was een magere vrouw die een rondje maakte door de kerk. Ze liep langs verschillende altaren en heiligenportretten. Op elke plek deed ze een soort dans. Eerst zoenen, dan buigen, met de armen naar achter zwaaiend overeind komen, knielen en een kruis slaan, en weer met de armen naar achter zwaaiend overeind komen. Ook toen ze naar de preek luisterde, zat ze geknield en gebogen, haar hoofd bijna op de kerkvloer. Je zag dat de houding pijnlijk was. Met mijn ziekelijke drang om te zoeken naar menselijke conflicten (je bent toneelschrijver of niet), vroeg ik me af of iedereen zich aan deze vrouw ergerde. Viel dit onder opscheppen voor gelovigen? Ik zocht naar veroordelende blikken.

Ondertussen deed ik mijn eigen bescheiden dans. Als de man naast mij ging zitten, wachtte ik enkele seconden, schuifelde

met mijn voeten en probeerde zo spontaan mogelijk te gaan zitten (dacht voor het eerst van mijn leven na over hoe 'spontaan zitten' eruit ziet).

Ik deed mijn best om me op de zingende mannen te concentreren, maar de opflakkerende momenten in mijn bewustzijn hadden niets religieus. Het eerste moment: de belangrijkste man had een zwarte doek aan zijn hoed hangen, die scheef hing. Een van de andere mannen trok de doek recht. Dat ontroerde me, maar daar kwam ik niet voor. Tweede moment: twee mannen met gouden capes stonden met hun rug naar ons toe. Ineens ging de rechterschouder van een van de mannen in een spasme omhoog, en even draaide het linkerschouderblad.

'DE OPFLAKKERENDE MOMENTEN IN MIJN BEWUSTZIJN HADDEN NIETS RELIGIEUS'

Hij had jeuk op zijn rug, maar mocht niet krabben. Dat ontroerde me ook, maar maakte van de kerkelijke gezagsdragers kleine kinderen die een volwassen ritueel naspeelden.

Verder stoorde mijn handtas me, die ik voor mijn voeten op de vloer had gezet en waarvan ik mij doorlopend afvroeg of hij daar wel mocht staan. Ik zocht naar andere tassen op de vloer, vond die niet, maar vermoedde toch dat het mijn overspannen geest was die zich om niets opwond.

Twee dagen later, toen ik naast drie Bulgaarse vrouwen zat, allen met hun tasjes op schoot, kwam ik er op terug. De vrouwen bekenden: geen enkele Bulgaarse vrouw zal haar handtas ooit op de grond zetten. Dan stroomt het geluk eruit. Ik had het dus toch goed gevoeld, die onuitgesproken menselijke regel. Alweer weinig religieus. Het menselijke had het goddelijke in alles overstemd. Ik wist niet of ik er blij mee moest zijn.

Esther Gerritsen is toneel- en prozaschrijver. Zij debuteerde in 1999 bij uitgeverij De Geus met de verhalenbundel 'Bevoorrecht bewustzijn'. In 2001 verscheen de roman 'Tussen Een Persoon' en in 2005 de roman 'Normale Dagen', waarvoor zij de DIF/BNG-prijs ontving.

ZESTIG JAAR HUMANISTISCH VERBOND

'De grondslagen zijn

De geschiedenis van het Humanistisch Verbond (HV) loopt parallel aan de modernisering van Nederland na de Tweede Wereldoorlog. De moraalridders en vrijheidsstrijders van het eerste uur worden geëngageerde lobbyisten in de woelige jaren zestig en pragmatici in de jaren tachtig en negentig. Het HV was bijna aan zijn eigen succes ten onder gegaan. Maar het tij lijkt te keren. Een historische terugblik.

We wisten dikwijls samen af en dan stonden we zo te praten over... Toen had ik al het idee van een humanistisch verbond. Dat idee was er al. Nog wel als abstractie, maar ik wist toch al wat het zou moeten worden. Nog niet met de bedoeling dat ik het op zou richten, maar het moest er zijn. [...] Maar je had zoveel van die verhalen in de oorlog. (Jaap van Praag over zijn onderduiktijd in het jaar 1944 bij Fenco van den Berkhof in Eindhoven. Uit: 'J.P. van Praag, vader van het moderne Nederlandse Humanisme'.)

Voor de Tweede Wereldoorlog heerst er al bezorgdheid in humanistische kring over het geestelijk verval van de westerse 'massamens', het vastgelopen politieke systeem en het gebrek aan leiderschap. Zorgen die weer heel actueel lijken te zijn nu het verbond haar zestigjarige bestaan viert. Burgers leven er op los in de *roaring twenties*, gaan naar de bioscoop, uit dansen, maken plezier. De belangstelling voor politieke of geestelijke zaken is gering. Deze bandeloze, op zichzelf gerichte burger is in de ogen van J.P. van Praag niet weerbaar tegen de opkomst van het fascisme.

Tijdens de oorlogsjaren schrijft Van Praag in zijn grondslagenwerk 'Modern humanisme. Een Renaissance?' dat het volk weer doordrongen moet raken van de waarde van een levensbeschouwing. Alleen zo kan de geestelijke crisis bestreden worden. Mensen moeten zich weer verantwoordelijk gaan voelen voor zichzelf en anderen. Aan kerken de taak de christelijke mens herop te voeden. Het Humanistisch Verbond bekommert zich om de zeden van de buitenkerkelijke mens.

'HET HUMANISTISCH VERBOND BEKOMMERT ZICH OM DE ZEDEN VAN DE BUITENKERKELIJKE MENS'

De bevoegenheid van de humanistische denkers dooft niet tijdens de oorlog. Integendeel. De behoefte aan een levensbeschouwelijk tehuis voor buiten-

kerkelijken is na de oorlog groter dan ooit. Op 17 februari 1946 worden de idealen verzilverd. 206 belangstellenden uit heel het land verzamelen zich in het gebouw van Vrij Nederland in Amsterdam. Jan Brandt Corstius, studievriend van Van Praag en mede-initiatiefnemer, opent de oprichtingsvergadering van het Humanistisch Verbond. Een strijkkwartet musicert. Er wordt voorgedragen uit Socrates' Verdedigingsrede. En Van Praag spreekt historische woorden over 'de verheffing van de grote onkerkelijke massa tot het peil van een geestelijk doordachte en zedelijk verantwoorde levensbeschouwing'.

Volgens bestuurslid Garnt Stuiveling die de geestelijke en culturele zaken van het jonge HV beheert, is de opstelling van de beginselverklaring een moeilijke bevalling. 'Urenlang zijn woorden en uitdrukkingen gewikt, gewogen en te licht bevonden, urenlang zijn voorgestelde uitspraken herzien en aangevuld,' zo is te lezen in 'De geschiedenis van het Humanistisch Verbond 1946-1986' van Flokstra en Wieling. Maar wat in ieder geval voor iedereen vast staat, vermelden de schrijvers, is dat in deze verklaring wordt opgenomen dat het goede

FOTO'S HUMANISTISCH ARCHIEF

actueeler dan ooit'

niet iets is dat buiten de mens ligt, maar in laatste instantie uit hem zelf voortkomt; het autonome humanisme. Om leiding te geven aan de ongeveer anderhalf miljoen loslopende buitenkerkelijken is het mobiliseren van aanhang van levensbelang. Dat gaat in de eerste jaren heel voortvarend. De jonge vereniging trekt het land door, richt gemeenschappen op (later afdelingen) en heeft door haar georganiseerde vorm internationaal een voortrekkersrol. In 1948 telt het verbond maar liefst vierduizend leden en dertig gemeenschappen. Nu, in het jubileumjaar zijn, dat tienduizend leden en veertig afdelingen.

RADIORUBRIEK

Het grootste publiek bereikt het HV op zondagmorgen op Hilversum 2. Daar verzorgt het de radiorubriek 'Geestelijk Leven' waarvoor de VARA zendtijd afstaat. Naar schatting luisteren honderduizend mensen per uitzending, onder wie de twaalfjarige Liesbeth Brandt Corstius. "Om kwart voor tien werden we uit bed gehaald. In onze pyjama zaten we voor de radio en hoorden de stem van mijn vader of oom Jaap. Ik weet nog goed dat als mijn vader één keer kuchte dat voor Hugo bedoeld was en als hij twee keer kuchte voor mij." Liesbeth Brandt Corstius geniet een minder autoritaire opvoeding dan veel van haar leeftijdgenoten. "Ik herinner me veel discussie aan tafel over ethiek, Moskou en literatuur. Over het christelijk geloof praatten wij niet veel. Maar het humanisme werd ook niet expliciet onderwezen. We lachten wel om al die kinderen die drie keer op zondag naar de kerk gingen. Het leek me zoveel gedoe voor iedereen." Er is een hoop werk voor de pioniers.

Naast het ontwikkelen van een diepgaande levensbeschouwing, die het geestelijk nihilisme van buitenkerkelijken moet tegengegaan, willen de humanisten zich ook maatschappelijk op de kaart zetten. Liesbeth Brandt Corstius vertelt dat haar vader, net als andere mannen van het eerste uur, zich 'te pletter' werkten. "Het was bellen, mensen aanschrijven, vergaderingen bezoeken, voordrachten houden. Hij was veel weg. Behalve om zes uur bij het eten."

OPOFFERINGSGEZINDHEID

Het is die opofferingsgezindheid die bepalend is voor het succes van de vereniging in wording, meent historicus Carla van Baalen. Daarnaast beschikken de meeste bestuursleden van het HV over een groot netwerk. "Ze hadden invloed, daarom kregen ze politiek veel voor elkaar." Maar aan de andere kant is het HV nooit de volksbeweging geworden die Van Praag voor ogen stond. "15.000 leden is altijd de natuurlijke bovengrens gebleven. Er was te weinig menskracht om flink aan de weg te timmeren en te weinig geld voor een goede verspreiding van het humanistische gedachtegoed. Ook waren de denkbeelden van het HV voor veel potentiële leden te intellectueel en progressief." Een andere beperking van de niet-gods-dienstige levensbeschouwelijke organisatie is het gebrek aan rituelen. Van Baalen: "Mensen voelden zich veilig in een kerk. De kaarsen, de wierook; het is vertrouwd. Een toespraak in een zaaltje met alleen een tafel en een vaas bloemen is zo kaal. Het alternatief waren de zomerkampen, fietstochten en schaakclubjes." In het door christenen gedomineerde naoorlogse Nederland ondervinden

J. P. van Praag

de humanisten veel weerstand. Op 18 december 1951 gaat CHU-minister van Justitie H. Mulderje de geschiedenis in met de uitspraak dat het humanisme mensen geen troost biedt, maar 'stenen voor brood'. Zonder hemel en God kun je volgens hem niet spreken van een waarachtig geloof. Hij oppert dat tijdens een debat in de Eerste Kamer waarin de PvdA en VVD pleiten voor overheidsfinanciering van humanistische geestelijke verzorging voor gevangenen.

KEERPUNT

De overtuigde HV'ers laten zich echter niet overtroeven. Negentien jaar na oprichting, in 1965, wordt hun doorzettingsvermogen beloond. Voor het eerst noemt het kabinet in zijn regeringsver-

verzorging, uitvaartbegeleiding en humanistisch vormingsonderwijs versterken. Anderzijds willen we humanistische perspectieven ontwikkelen voor maatschappelijke vragen en de discussie daarover stimuleren.

Dat zijn de twee nieuwe kerntaken.

Klopt. Wij willen de humanistische inspiratie en motivatie van onze werkers inhoudelijk blijven voeden. Dat kan door bijvoorbeeld werkconferenties te organiseren waarin je praat over de betekenis van het humanisme in de praktijk. Het levend houden van het gedachtegoed draagt bij aan de kwaliteit van hun werk. Ook vragen we afdelingen het werk van deze diensten meer te promoten in hun eigen regio.

Het stimuleren van discussie, onze tweede kerntaak, willen we bereiken door deel te nemen aan het publieke debat, interlevensbeschouwelijke ontmoetingen en dialoogbijeenkomsten te organiseren. Lokaal betekent het dat een afdeling niet alleen leesavonden voor de leden organiseert, maar ook een debatavond samen met andere verenigingen in de buurt.

Betekent deze nieuwe vastberadenheid ook dat het Humanistisch Verbond de subsidiepotten minder volgt?

We willen ons inderdaad meer gaan richten op activiteiten die passen bij onze kerntaken. We gaan meer trekken, minder volgen. Dan maar geen projectsubsidie als het niet aansluit. Van wezenlijk belang is het aantrekken van meer leden en het versterken van fondswerving.

Heeft het HV zichzelf niet overbodig gemaakt met de toenemende secularisering?

'HET HUMANISTISCH VERBOND MOET HAAR RAMEN EN DEUREN MEER OPENGOOIEN'

Ineke de Vries, huidig directeur van het Humanistisch Verbond

Het bevechten van gelijke rechten voor buitenkerkelijken is een heel belangrijk doel geweest van het Humanistisch Verbond. Maar de levensbeschouwing gaat niet in rook op, zodra deze rechten bevochten zijn. Het gedachtegoed is nog steeds actueel. Kijk naar een begrip als autonomie. Een humanistisch begrip dat we dit jaar opnieuw willen bevechten en nuanceren. Het Humanistisch Verbond wil tegenwicht bieden tegen het doorgeschoten individualisme en aandacht

vragen voor sociale verbondenheid. Hoe ziet u de rol van het Humanistisch Verbond in deze tijd?

Er is tegenwoordig te weinig aandacht voor morele en ethische vragen. Te veel wordt vertaald in geld. Dat vind ik een verarming van het politieke klimaat.

Kijk naar het nieuwe zorgstelsel. Er wordt vooral gesproken over betaalbaarheid en de positie van zorgverzekeraars. Maar niemand heeft de vraag gesteld: wat betekent deze wijziging voor individuele mensen? Het is nu zo ingewikkeld geregeld dat veel mensen niet kunnen kiezen. Het is onze taak om aandacht te vragen voor deze morele dilemma's onder de beleidskeuzes.

Dus het Humanistisch Verbond begint anno 2006 een mediaoffensief?

Je hebt soms boude stellingnames nodig om in de media te komen. Het gaat het Humanistisch Verbond juist om zingeving en reflectie. Luisteren naar elkaar. Ik vind dat het Humanistisch Verbond gelegenheden moet creëren voor gezaghebbende humanisten om naar buiten te treden. Hun geluid moet doorklinken. Zoals vorig jaar met de Van Praag-prijs aan Kees Schuyt. Dat beklijft.

De samenwerking met andere partijen zowel binnen als buiten de Alliantie is hierbij van groot belang. Bij de Van Praag-prijs hebben we elkaars meerwaarde echt benut. Human maakte een documentaire over Schuyt en samen met de Volkskrant gaven we het boekje 'De Stuifzandsamenleving' uit; een bundeling van Schuyts columnns. Ik vind het echt kicken als we dat zo met elkaar kunnen doen.

RONDETAFLGESPREK MET JONG HV

'Het wordt tijd voor enige strijdbare revival'

Het Humanistisch Verbond is niet alleen een club voor grijze babyboomers. Onder haar vleugels bevinden zich driehonderd twintigers en dertigers. Ze verenigen zich onder de noemer Jong HV en willen leden ontspanning en diepgang bieden. Wie zijn deze jonge HV'ers en hoe denken zij over de toekomst van het zestigjarige Humanistisch Verbond?

Om antwoord te krijgen op deze vragen wordt besloten tot een rondetafelgesprek. Locatie de Winkel van Sinkel in Utrecht. Om half acht 's avonds schuiven Sirkka Wilbrink (29), Maaïke Kokx (30), Willem Roeterdink (29) en René Sterk (28) aan. Als speciale gast is de nieuwe voorzitter van het HV Rein Zunderdorp (59) uitgenodigd. Er worden handen geschud, tafels aan elkaar geschoven, een daghap besteld en dan gaat de bandrecorder lopen.

Waarom is er een jong HV? Humanistisch zijn, is toch niet leeftijdsgebonden?

Sirkka: Ik vind het belangrijk dat er binnen het Humanistisch Verbond een aparte plek is voor jonge leden tussen de 25 en 35 jaar oud. Ik ben zelf actief geweest bij een afdeling waar veel oudere leden de kar trokken. Vaak al gepensioneerd. Hartstikke leuk, maar ze begrijpen niet hoe ik in mijn leven sta en waarom ik bepaalde keuzes maak. Maaïke: Je hebt toch behoefte aan een peergroup.

Sirkka: Ik denk ook dat de jongeren verdwalen binnen het HV zonder een eigen netwerk.

Trek je jongeren wel met levenskunst en een goed gesprek?

Sirkka: Laatst hadden we een manifestatie met dans, eten, lezingen. Er waren ongeveer tachtig aanwezigen. Iedereen vond het leuk, maar sommigen misten juist die persoonlijke inbreng. Daarvoor komen ze toch naar Jong HV

Maaïke: Dat vertier kun je ook wel elders vinden. Ga naar de disco, ga lekker stappen. Dat doen Jong HV'ers ook. Ook met elkaar.

Sirkka: De kern is toch om samen te onderzoeken hoe je in het leven wilt staan. Maaïke: Door de waan van de dag vergeet je soms wat je echt belangrijk vindt. Bij Jong HV is er ruimte voor discussie en reflectie.

Is het Humanistisch Verbond anno 2006 niet te onzichtbaar?

Willem: Dat vind ik wel. Het Humanistisch Verbond is een club van nuance en nuance doet het slecht in de media, zeker op dit moment.

Rein: In de jaren negentig, de tijd dat veel mensen geobsedeerd raakten door welvaart en ongebreidelde expansie, werd het Humanistisch Verbond een onderstroom. De maatschappelijke strijd leek gestreden. Maar een onderstroom komt na een tijd weer boven volgens waterkundigen. Dat geldt ook voor het Humanistisch Verbond. Zeker nu steeds meer humanistische waarden onder druk komen te staan.

Willem: Ik denk dat het Humanistisch

Verbond daarom best vaker stelling kan nemen. De huidige regering gaat erg ver in het bewaken van de veiligheid. Zelfs zo ver dat ze mensen kan veroordelen vóórdat ze iets gedaan hebben. Bijvoorbeeld voor het beramen van een aanslag. Dat beramen praat ik niet goed. Maar het verbieden van verkeerde gedachten is wel een beknotting van de individuele vrijheid. Als Humanistisch Verbond zou je dan een rode kaart moeten opsteken.

Rein: Dat is een aardig voorbeeld. Op onze website hebben we een tijd terug het idee geplaatst om een nieuwe wet, bijvoorbeeld op veiligheidsgebied, voor hooguit een jaar aan te nemen in plaats van te wachten tot die wet herroepen wordt. Daar zouden we de politiek mee kunnen inspireren.

Moet het Humanistisch Verbond meer stelling nemen?

René: Ik denk dat het Humanistisch Verbond juist een pacificerende rol zou moeten spelen in de maatschappij. Mensen leven langs elkaar heen. Er is weinig maatschappelijke cohesie. Overheid en media zijn vooral bezig om die tegenstellingen en spanningen te vergroten. Ik ben wat dat betreft een groot fan van burgemeester Cohen. Je moet de boel bij elkaar houden.

Rein: Ik vind ook dat je de dialoog moet

De deelnemers

René Sterk, 28 jaar

Jong HV: half jaar lid, gesprekscoördinator in de regio Haaglanden.
 Werkzaam als: beleidsmedewerker bij het ministerie van VROM, ruimte, wonen, milieu en rijksgebouwen.

Sirkka Wilbrink, 29 jaar

Jong HV: drie jaar lid, onder meer als penningmeester en contactpersoon.
 Werkzaam als: freelance communicatiemedewerker en congresorganisator.

Maaïke Kokx, 30 jaar

Jong HV: drie jaar lid, onder meer voor het PR Team.
 Studeert sociologie aan de Universiteit van Utrecht.

Willem Roeterdink, 29 jaar

Jong HV: in 2004 en 2005 voorzitter
 Werkzaam als: beleidsmedewerker bij het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Rein Zunderdorp, 59 jaar

HV: sinds november 2005 voorzitter.
 Van huis uit socioloog, was wethouder, is nu zelfstandig (beleids-)adviseur in de publieke sector. Daarnaast is hij secretaris van het Forum voor Democratische Ontwikkeling en bestuurslid van de Wereldomroep.

zoeken. We zijn al twee jaar in gesprek met het COC en de stichting Youssouf die opkomt voor de belangen van homoseksuele moslims. We kijken dan juist naar het gemeenschappelijke en dat loopt verrassend goed.

Willem: Toch denk ik dat stellingname ook de basis kan zijn voor een gesprek.

Sirkka: Zolang je maar respect hebt voor de mening van de ander.

Willem: Precies.

Hoe kan het HV zichtbaarder worden?

Rein: Ik denk dat we als Humanistisch Verbond een ronde zouden moeten maken in de politiek en de non-profitsector. Niet meteen om iets te bepleiten. Meer van: hier zijn we. Het is toch bizar dat meer dan de helft van de Nederlanders buitenkerkelijk is, maar onze invloed beperkt. De humanistische omroep verliest zendtijd, omdat er te weinig mensen zijn die humanistische uitgangspunten officieel onderstrepen. Het wordt tijd voor enige strijd bare revival. Dit kunnen we niet op ons laten zitten.

Willem: Jong HV kan daar aan bijdragen. We zijn nu vooral gericht op het ontwikkelen van een eigen visie op het leven. Maar ik denk dat we ook een maatschappelijke rol hebben. Daar ligt een uitdaging.

Volgens oud-voorzitter Paul Cliteur is het profiel van het Humanistisch Verbond te vrijblijvend. Hij vindt dat het Humanistisch Verbond zijn seculiere product beter op de markt moet zetten.

Rein: Cliteur heeft wel een punt. Als organisatie mogen we best meer smoe tonen. Wat we nu doen, samen met de Alliantie, is onze humanistische visie en missie opnieuw formuleren. Dat betekent ook dat je moet praten over de rol van religie binnen het Humanistisch Verbond.

Sirkka: Waarom zou het Humanistisch Verbond niet keihard die atheïstische club zijn? Met hooguit wat ruimte voor agnosten.

René: Verscheidenheid maakt sterker. Het is juist goed om je te verdiepen in

hoe anderen in het leven staan.

Willem: Door die verschillen leer je juist je eigen mening te scherpen.

Rein: Het is prima dat humanisten inspiratie putten uit zaken die de menselijke denkvermogens te boven gaan. Er zijn ook seculiere humanisten die zich niet alleen op rede en wetenschap beroepen, maar zich ook heel sterk door esthetiek aangetrokken voelen. Maar we moeten wel een streep trekken als het gaat om individuele verantwoordelijkheid. Ik vind het ongemakkelijk worden als mensen zich beroepen op religieuze geschriften om een moreel dilemma op te lossen.

Biedt het Jong HV voldoende tegenwicht tegen de vergrijzing binnen het Humanistisch Verbond?

Sirkka: Dat is geen speerpunt. We zijn er in eerste instantie voor de jongeren.

Zijn jullie niet bang dat het Humanistisch Verbond uitsterft?

René: Die ontzuiling speelt ons wel parten. Ik denk dat het ledenbestand terug zal lopen dat is ook bij de kerken zo en de vakbonden.

Sirkka: Ik denk dat er altijd behoefte zal zijn aan een plek zoals het Humanistisch Verbond.

Rein: Vroeger werden mensen lid om tegenwicht te bieden tegen de dominantie van kerken. Nu speelt dat niet meer. Maar het is wel belangrijk om over het erfgoed te waken. Ik denk dat als je wil overleven je ook moet nadenken over andere manieren om mensen te binden. Misschien los van het verenigingsverband. Wat dachten jullie van de actie: adopteer een idee voor vijf euro? Zo raak je op een vrij ongedwongen manier betrokken bij het Humanistisch Verbond.

Ideaal voor jongeren met bindingsangst, zo beamen de jonge HV'ers.

MOHAMMED BENZAKOUR

FATALE BEMOEIENIS

Aan een rivieroever zat een yogi te genieten van de zonsopgang, toen ineens een schorpioen naast hem kwam staan en smekend zei: 'Och, wat zou ik toch graag naar de overkant willen maar ik kan niet zwemmen.' De yogi aarzelde geen moment en zette de schorpioen op zijn schouder en waadde de rivier door. Tot hij halverwege de rit een venijnige prik bij zijn nek voelde.

'Waarom ben je toch zo dwaas mij naar de overkant te dragen?' vroeg de schorpioen. 'Je weet toch dat het mijn natuur is om te steken?' 'Zeker', antwoordde de yogi, 'maar mijn natuur is mededogen en behulpzaamheid. Ik kan niet anders dan je naar de overkant dragen...'

Het gif deed zijn werking, de yogi stierf, maar kon nog net op tijd de schorpioen veilig aan de overzijde neerzetten.

Ik moest aan dit fabeltje denken toen ik recentelijk misschien wel de aangrijpendste docufilm zag sinds jaren: 'Grizzly Man'. Geregisseerd door de even briljante als excentrieke Werner Herzog. Het is het waargebeurde verhaal over het onfortuinlijke leven van de ongediplomeerde berengek Timothy Treadwell. Twaalf zomers lang bivakkeert hij tussen de beren in Alaska. Twaalf zomers lang gaat het goed (honderd uur filmmateriaal schoot hij), tot het noodlot gedurende het dertiende bezoek (herfst 2003) toesloeg: hij en zijn vriendin Amie worden opgepeuzeld. Het zou gemakkelijke horror zijn als het niet echt was.

Biologen hadden het lang zien aankomen. In al zijn zorg, liefde en activisme voor de bedreigde grizzly's overschrijdt Timothy grenzen en een van die grenzen luidt: kom nooit binnen een straal van honderd meter. En een beer aanraken is al helemaal de goden verzoeken. Maar Timothy had maling aan dit soort mensenregels. Timothy hield van deze beesten en, zo dacht hij, deze beesten hielden van hem. Dus drong hij diep door in hun territorium, praatte met ze, dolde met ze, zwom met ze, en...aaid ze over hun snuitje - alsof het zijn kinderen waren. Toen hij op een dag een hoopje dampende poep ontdekte at hij het net niet op: 'O my god, it's still warm! It was just inside my lovely brownie!'

Alles, iedere angst, schaamte en conformisme moest wijken voor zijn passie voor deze kolossale krachtpatsers. Timothy was zo dol op beren dat hij één met ze wilde worden, letterlijk. Hij ging zich gedragen als hen, kroop over de grond, sloep in struiken, at bessen en rauwe vis. Geen plek op aarde waar hij, hoe eenzaam ook, gelukkiger was dan in deze ruige

wildernis temidden van grizzly's. Hoe vaak niet riep hij met betraande ogen voor zijn camera: 'I love them so much, I wanna die for them! O my god, I really wanna die for them!' En inderdaad, het woord werd vlees: zijn liefde werd zijn dood.

Wat drijft de mens toch om zich zo met de natuur te vereenzelvigen? Daar zo diep en volkomen in te willen doordringen? Iedere natuur kent zijn *natuurlijke* grenzen. Wie al wat heilig is ontheiligt, al wat verhuld is onthult, al wat onaanraakbaar is betast en al wat onbegaanbaar is begaat, die zal vroeg of laat iets destructiefs in gang zetten. Niet alleen in het dierenrijk, dit geldt ook voor het mensenrijk - uiteindelijk zijn we allemaal beesten.

De spreekwoordelijke Orwell heeft met zijn onsterfelijke '1984' op sidderende wijze laten voelen wat het is wanneer een bewind diep doordringt in de natuurlijke privé-wereld van de burger. Mensen veranderen in nummers, in robots; het leven wordt een grote surreële horrorfilm.

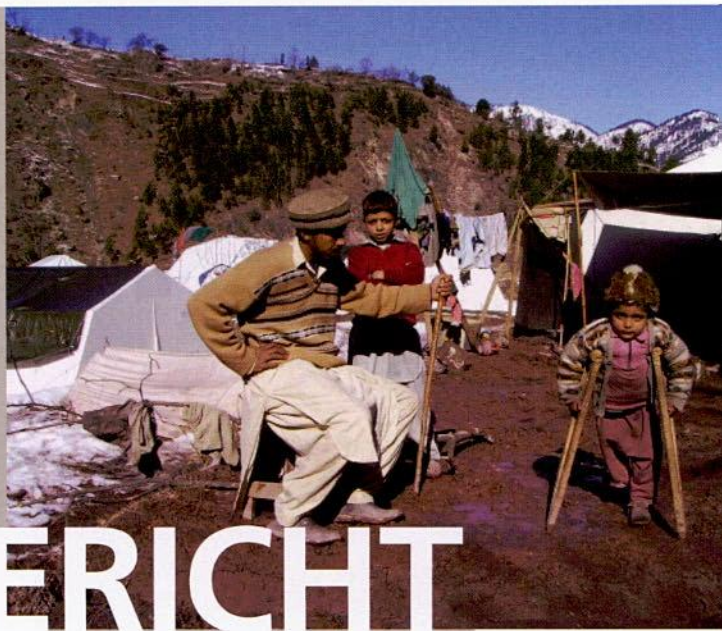
Goddank is in dit land Big Brother nog ver weg. Maar hoe ver is ver? Wie heeft weleens geteld hoeveel camera's er inmiddels in metro- en treinstations maar ook in sommige buurten elke dag op ons loeren? Wie is op de hoogte van de bestanden met vingerafdrukken, irisscans en DNA-profielen die bestudeerd, uitgewisseld en opgeslagen worden? Wie weet van de massale aftappraktijken van telefoon- en emailverkeer? En op welk punt zijn we aanbeland als een (liberale!) minister het taalgebruik op straat wil controleren? Natuurlijk, alles onder het mom van 'veiligheid' en 'integratie'.

Maar laten we een ding goed beseffen: elke leefwereld kent zijn natuurlijke grens, ieder territorium heeft een fysieke én geestelijke afscheiding. Dat grondgebeid dient gerespecteerd, door de bioloog, maar ook door de overheid. Blijf uit buurt van de schorpioen, hij kan je steken. Gun de beer zijn leefmilieu, hij vreet je op.

Post scriptum:

Enkele jaren terug werd het duo Bush/Blair door een Noors parlamentslid gekandideerd voor de Nobelprijs voor de Vrede. Dit jaar was het de beurt aan Hirsi Ali, voorgedragen door een vriend/partijgenoot van die andere parlementariër. Het wachten is nu op de Noor die Samir A. kandideert, voor de Nobelprijs voor Scheikunde. En wie weet, als zijn autobiografie een beetje loopt, ook voor Literatuur.

PAKISTAN WERELDBERICHT

'De slachtoffers hebben nog jaren hulp nodig'

Een verwoestende aardbeving trof in oktober het noorden van Pakistan. De overlevenden proberen te overleven. Maar dat is niet gemakkelijk in een land waar het bestaan voor velen al vóór de aardbeving moeilijk was. Een verslag vanuit de Noordwestelijke Grensprovincie.

Sneeuw in Ghnool, een gehucht in de Himalaya. Sneeuw op de tenten, op de tussengelegen paadjes en op de enige weg die er naartoe leidt. De afgelopen week zijn de 105 families in het door de aardbeving weggevaagde dorp verstoken geweest van hulp. Bulldozers hebben de weg nu eindelijk kunnen vrijmaken van sneeuw en puin. Op sommige plekken is de rommel van de aardverschuivingen gebruikt als provisorisch asfalt. Naast de weg loopt het ravijn honderden meters naar beneden. De enkele landcruiser met hulpgoederen die vandaag een poging waagt, moet de voorwielaandrijving flink laten werken.

VOCHTIGE TENT

De familie Kaleed raakte op 8 oktober haar huis kwijt. Samen met de andere bewoners van Ghnool wonen vader, moeder en vijf kinderen tijdelijk in een lager gelegen tentenkamp. Boven is niets meer over van het dorp, maar daar ligt wel het stukje land waarvan de familie Kaleed leeft. "We moeten hier blijven, we hebben geen keuze", zegt moeder Noreena. "Ons land is het enige wat we hebben."

'S NACHTS HANGT HET IJS AAN DE BINNENKANT VAN DE TENT'

In de tent die beschikbaar is gesteld door een hulporganisatie, ruikt het muff van het vocht. Er hangt een lichtpeertje, maar elektriciteit is er nog niet. "’s Nachts hangt het ijs aan de binnenkant," vertelt Noreena. In de nachten in dit gebied kan de temperatuur dalen tot min twaalf. De familie heeft behoefte aan golfplaten, om de ergste kou tegen te houden.

Op de vrijgemaakte weg loopt een man met een kindje op zijn arm. Het jongetje heeft een geel mutsje op maar draagt geen jas. Twee volledig gesluierde vrouwen lopen achter de man. Ze zijn al uren te voet onderweg. Een van de vrouwen heeft haar arm gebroken toen ze samen met haar zoon onder het puin werd bedolven. Door de kou krijgt ze steeds meer pijn. Ook heeft ze problemen met haar nieren.

VROUWEN ZONDER HULP

Maanden na de aardbeving is het voor hulporganisaties nog altijd moeilijk om de getroffen afgelegen gebieden te bereiken. In elk gehucht is de situatie hetzelfde: de bewoners willen hun woonplek niet verlaten voor een behandeling in een noodhospitaal in de stad, of voor een beter onderkomen. Ze zijn bang hun land kwijt te raken als ze weggaan. Vrouwen mogen volgens de traditie niet of nauwelijks hun onderkomen verlaten. Hun wonden en breuken moeten ter plekke worden behandeld. Ook een behandeling door mannelijke artsen is niet gewenst. In de Alai Vallei bijvoorbeeld, waar een helikopter voor het eerst in een week tijd hulpgoederen heeft gedropt, wachten mannen in lange rijen op dekens, tenten en kachels te wachten. De vrouwen zijn bij de tenten. Nazalie woonde hogerop in de bergen met haar familie, maar verblijft nu tijdelijk in het kamp vlakbij de landingsplaats. Twee van haar kinderen zijn bij de beving omgekomen, samen met zes andere familieleden. Nazalie vertelt haar verhaal met haar rug en gezicht afgewend. Ze laat haar blote voeten zien. Die zitten onder de blaren van de kou, hier en daar is een zwarte plek te zien. Maar ze mag het kamp niet verlaten van haar man en moet wachten op een medisch team.

Medewerkers van het Rode Kruis signaleren een groot tekort aan vrouwelijke artsen en verpleegkundigen. Per

'IK MAG VAN MIJN MAN DE TENT NIET VERLATEN'

Jensnas, hoofd van de Rode-Kruismissie in Pakistan: "Laatst wilde een vrouw zelfs niet dat een mannelijke arts een amputatie bij haar uitvoerde." Volgens Jensnas moet de focus na de noodhulp dan ook vooral liggen op het bereiken van vrouwen. Daarnaast wil hij zich richten op gezondheidsvoorlichting, zodat ziekte-uitbraken worden voorkomen en op psychische hulpverlening.

KOEIENHANDEL

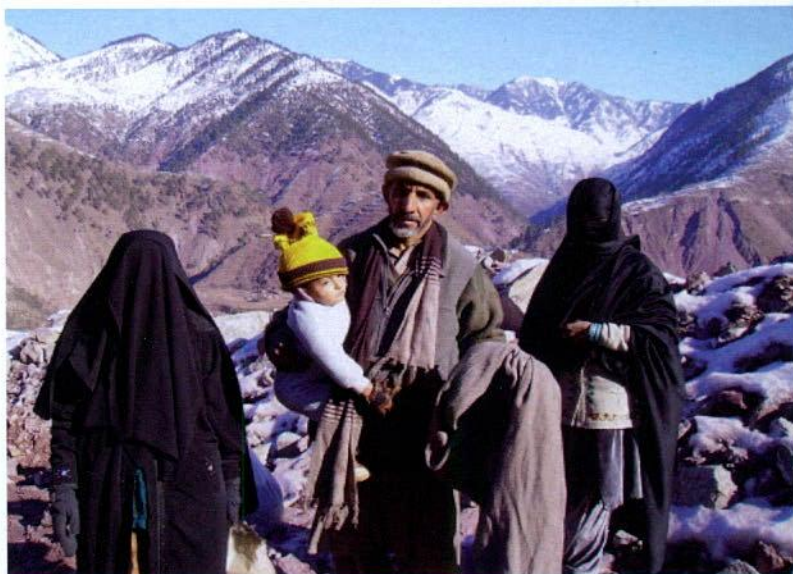
In tegenstelling tot de afgelegen gebieden, verloopt de hulpverlening in de stad Balakot soepeler. Tientallen hulporganisaties hebben er hun kampen opgeslagen, waar duizenden mensen onderdak en medische hulp krijgen. Van de stad is weinig meer over: als kaartenhuizen zijn huizen, scholen, overheidsgebouwen en moskeeën in en op elkaar gestort. Van een hotel is alleen nog maar het dak zichtbaar op de grond, de vier verdiepingen zijn er onder bedolven. Voor de beving telde de stad 26.000 inwoners. Naar schatting 16.000 van hen zijn overleden, van wie velen nog onder het puin liggen. Volgens Jan-Maarten Kist, noodhulpcoördinator bij het Rode Kruis, is er drie maanden na de ramp veel veranderd in Balakot. "De situatie is minder gespannen. De bewoners waren de eerste weken in shock en starden apathisch voor zich uit. Nu zijn ze veel actiever," vertelt Kist, terwijl hij langs een

modderig pleintje loopt waar mannen koeien verhandelen. "De bewoners moesten wennen aan die buitenlandse hulpverleners in dit conservatieve en totaal niet toeristische gebied. Maar nu komen ze zelf ook in actie." En dat is precies wat Kist beoogt: dat mensen weer een doel voor ogen hebben, zodat ze niet depressief worden door de verveling. Kist vertelt dat het Rode Kruis is begonnen met het verspreiden van golfplaten. Elk gezin krijgt tien platen en een zak gereedschap.

De ramp

Het noorden van Pakistan en delen van India en Afghanistan werden op 8 oktober getroffen door een verwoestende aardbeving. Alleen al in Pakistan vielen naar schatting 73.000 doden en meer dan 100.000 gewonden.

Tientallen hulporganisaties zijn actief in het rampgebied. De strenge winter in de bergen levert veel problemen op voor de slachtoffers, van wie er meer dan 3,5 miljoen dakloos zijn geraakt.

DRILBOREN EN BULLDOZERS

In de stad klinken onophoudelijk geluiden van drilboren, bulldozers en af- en aanrijdende vrachtwagens. Ingenieurs controleren grote aluminium bassins van een hulporganisatie, waarin het water uit de rivier wordt gezuiverd. Twee mannen kijken naar de betonnen vloer die ze zojuist hebben gestort voor hun nieuwe huis.

Dat mensen nog steeds in tenten moeten leven, is niet ideaal, realiseert Kist zich. "Wij streven ernaar dat mensen maximaal twee maanden in een tent leven. Zeker in dit gebied, met zeer strenge winters en snikhete zomers." Een week geleden overleden twee mensen na een gasexplosie in een tent. Meer dan tien aangrenzende tenten brandden af. Maar van het bouwen van permanente onderkomens is het nog niet gekomen. "De rotzooi is enorm en er is geen plek om haar naartoe te brengen. Het zal dus nog lang duren voordat er volop gebouwd gaat worden." Kist hoopt dat de levering van golfplaten, samen met grondzeil en gereedschap, in ieder geval een stabielere onderkomen kan bieden.

SLACHTOFFERS ZOEKEN

Izram Khan (19) snelde meteen na de aardbeving vanuit zijn nabijgelegen dorp naar Balakot om hulp te verlenen. Dagen aaneen zocht hij naar slachtoffers tussen de resten van een schoolgebouw. "Van de eerste dag kan ik me niets meer herinneren", vertelt Izram. "Ik weet niet hoeveel dagen ik heb gezocht. Tien? Vijftien?" Izram vertelt het met een lach op zijn gezicht, maar het is een trieste lach. Al gauw realiseerde hij zich dat hij niet veel levenden meer onder het puin zou vinden. "Elke dag vond ik drie, vier dode kinderen. Hun ouders konden eerst niet geloven dat het hun kinderen waren, de gezichtjes waren onherkenbaar geworden door de klap." Izram woont nu met zijn familie in een tent, hij gaat binnenkort weer naar school. "Hopelijk slaap ik dan ook wat beter, ik lig nu uren wakker." Van psychologische hulp heeft hij nog nooit gehoord.

Jos Miesen, coördinator gezondheidszorg voor het Rode Kruis, signaleert een stijging van het aantal psychische klachten. "In Balakot heeft iedereen wel een of meerdere familieleden verloren. Nu ze uit hun shocktoestand ontwaken, krijgen mensen last van bijvoorbeeld rugpijn, hoofdpijn en slapeloosheid, wat kan resulteren in een posttraumatische stressstoornis. Daarom proberen we zoveel mogelijk hulpverleners te vinden. Het liefst trekken we mensen uit dit gebied aan, maar er is een tekort. Veel Pakistaanse therapeuten hebben zelf ook familie en vrienden verloren." Miesen overweegt om toch buitenlandse hulpverleners het werk te laten doen met behulp van vertalers. "Maar voor de langere termijn is dat niet ideaal. De slachtoffers zullen nog jaren hulp nodig hebben."

SPELLETJES EN HANDWERK

In een andere stad in het rampgebied, Abbottabad, zit het werk voor het Rode Kruis er bijna op. In maart zal het noodhospitaal waar sinds half oktober honderden gewonden zijn behandeld, worden gesloten. Medische hulp is vooral nog nodig in de afgelegen gebieden in de Himalaya. In korte tijd heeft het kamp vele voorzieningen gekregen. Er staan wc's, een van de tenten is ingericht als een moskee en naast de operatiekamer zijn er tenten voor mannelijke en vrouwelijke patiënten. Tus-

sen de tenten liggen grindpaden met houten vlonders. Kinderen rennen of rollen er met hun rolstoel overheen en maken grapjes.

Vlak na de ramp verkeerden de patiënten in een geheel andere toestand, vertelt teamleider Hildur Magnúsdóttir. "Toen ik hier in oktober kwam, lachte er niemand, zelfs kinderen niet. Als ik goedemorgen zei, kreeg ik geen reactie." Een psychologenteam uit de buurt dat op eigen initiatief hulp aanbood bij het noodhospitaal, kwam als een geschenk uit de hemel. Het team richtte zich eerst op de kinderen.

Uit een van de achterste tenten klinkt muziek. Er liggen spel-

'ZELFS DE KINDEREN LACHTEN NIET MEER'

letjes en op tafel staan knutselspullen. Mohammed (8) speelt er met zijn leeftijdsgenootjes een spelletje. In het noodhos-

pitaal herstelt hij van een breuk aan zijn scheenbeen. Hij verloor bij de ramp zijn zus. Aan tafel beschrijft een zestienjarig meisje uit Balakot een lap stof. Ze is in het kamp met haar zieke neef. Haar broer overleefde de aardbeving niet.

De patiënten krijgen materiaal om handwerk te doen zoals naaien, borduren en pottenbakken. "We proberen hier de mensen zoveel mogelijk te laten ontdekken waar ze goed in zijn," vertelt de Pakistaanse psychologe Waheeda. Niet alleen om ze uit een depressie te krijgen – de patiënten waren de eerste weken niet uit bed te krijgen – maar ook om hen voor te bereiden op hun terugkeer. "Dan kunnen ze misschien die aangeleerde vaardigheden gebruiken." Wellicht levert dat extra inkomen op; in dit land leeft meer dan tachtig procent van de bevolking van minder dan 2 dollar per dag.

Nu de kinderen zich wat beter voelen, geeft het psychologenteam ook hulp aan de volwassenen. "Dat doen we bewust 's avonds, wanneer het donker is," legt Waheeda uit. "Dan durven ze meer te vertellen."

KENNIS OVERDRAGEN

De medewerkers van het noodhospitaal in Abbottabad grijpen de situatie aan om het plaatselijke ziekenhuis kennis bij te brengen. Na de sluiting van hun tijdelijke kamp geven ze de apparatuur van de operatiekamer aan het ziekenhuis.

Minder dan twee dollar per dag

Van de Pakistaanse bevolking leeft 84,7 procent van minder dan twee dollar per dag, zo blijkt uit cijfers van het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken. Een groot probleem is het analfabetisme: meer dan tweederde van de bevolking boven de vijftien jaar kan niet lezen of schrijven, vooral de vrouwen. Kinderarbeid is wijdverbreid en veel kinderen zijn ondervoed. Bijna de helft van de bevolking beschikt niet over veilig water en ontbeert sanitaire voorzieningen.

Pakistan maakt vordering in de strijd tegen corruptie op politiek niveau. Er is een voorzichtig begin gemaakt met verbetering van de mensenrechtensituatie. Kinderarbeid, straffeloosheid, discriminatie van minderheden en vrouwen blijven echter actueel. Vrouwen en meisjes verkeren in een achterstandssituatie.

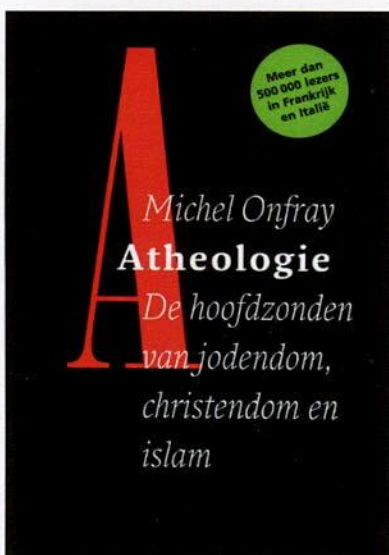
Ook geven de medewerkers zoveel mogelijk voorlichting aan de patiënten. In de tent met vrouwelijke patiënten legt een verpleegkundige uit hoe zij zichzelf goed kunnen verzorgen. Elke man die de tent tijdens het gesprek binnenkomt, wordt door de giehelende vrouwen weggestuurd. De verpleegkundige benadrukt het belang van handen wassen na het toiletbezoek of na het afvegen van de neus van een kind. "En in de toiletten gaan we prullenbakken neerzetten, zodat jullie de vieze luiers en ander afval goed kunnen weggooien." Aan de westerse toilet-potten zijn veel vrouwen nog niet gewend. "Het is niet de bedoeling dat jullie op de bril gaan staan," zegt de verpleegkundige rustig.

Hoewel veel patiënten lichamelijk voldoende zijn hersteld, worden zij niet gedwongen het noodhospitaal te verlaten. Psychologe Waheeda: "Ze gaan terug naar een moeilijke situatie. Natuurlijk moeten ze wel een keer weg, daarom stoppen wij er in maart ook mee. We willen de mensen niet van ons afhankelijk maken." Het enige dat het team kan doen, is de patiënten mentaal voorbereiden op hun terugkeer. "Verder zullen ze het zelf moeten doen," zegt Waheeda, terwijl ze vertedert naar de spelende kinderen kijkt.

ONFRAY'S DECONSTRUCTIE VAN JODENDOM, CHRISTENDOM EN ISLAM

'Omdat god bestaat is alles toegestaan'

De rol van het jodendom, christendom en de islam in de maatschappij is nog lang niet uitgespeeld. En de drie monotheïstische godsdiensten verschillen in essentie weinig. Ze delen een afkeer voor vrijheid, voor het leven, voor vrouwen, het lichaam en vooral voor kennis, constateert de Franse filosoof Michael Onfray. In zijn controversiële boek 'Atheologie' levert Onfray een fel pleidooi voor het rationele denken en voor het atheïsme. De mens moet zich weer verzoenen met het leven.

'God is dood,' zo verklaarde Friedrich Nietzsche al meer dan honderd jaar geleden. Maar dat klopt niet. Ondanks de secularisering, geloofsafval en leegstroom van kerken, moskeeën en synagogen kennen we de voorbije jaren een heuse revival van de religies. Niet alleen van de islam die sinds de Iraanse revolutie van 1979 en de aanslagen van 11 september 2001 aan een mondiale veroveringstocht bezig lijkt, maar ook van het christendom in de Verenigde Staten, Oost-Europa, Afrika en Latijns Amerika. Zelfs in het 'seculiere' West-Europa neemt de roep naar een benadrukking van de christelijke identiteit toe, zoals we konden vaststellen rond de discussie van de al dan niet verwijzing naar het christendom in het ontwerp van Grondwet van de Europese Unie. Ook in de literatuur en de filosofie is er een hernieuwde aandacht voor het religieuze en keert men zich steeds

openlijker tegen de verworvenheden van de Verlichting. Intellectuelen wijzen op de schijnbaar groeiende brutaliteit, de onverschilligheid en het gebrek aan solidariteit in onze samenleving en wijten dat aan het toegenomen individualisme, hedonisme en consumentisme. Ze pleiten voor bezinning, zelfbeheersing en een herstel van een aantal geestelijke normen en waarden. Zelfs voor een terugkeer naar de 'goede oude tijd' waarin mensen luisterden naar het morele gezag van geestelijken.

HANG NAAR DE DOOD

Tegen die trend in publiceert de Franse filosoof Michel Onfray een controversieel boek onder de titel 'Atheologie' waarin hij de grondslagen van de drie monotheïstische godsdiensten frontaal aanvalt. Hij toont aan dat jodendom, christendom en islam aan het begin van de 21ste eeuw een aanzienlijk steviger

greep houden op de maatschappij dan menigeeen beseft en dat ze in essentie niet veel van elkaar verschillen. Aan de hand van een 'deconstructie' van deze godsdiensten waarbij hij teruggaat naar hun ontstaansgeschiedenis en hun historische voorbeelden, beschrijft de filosoof hoezeer ze gericht zijn op 'het leven na de dood' en op de onderwerping van de mens aan irrationele, inperkende geboden en verboden. Onfray staat bekend als een hartstochtelijk vertolker van het atheïsme en het hedonisme. Zijn vorige boek 'Het lichaam, het leven en het lijden' was één grote aanklacht tegen het christelijke nihilisme met zijn verering van de zelfkwellen, het van doodsverlangen vervulde lijden en de morele verheerlijking van pijn teneinde zich betrokken te voelen bij het sterven van Christus. Nu gaat hij een stap verder en keert zich tegen het obscurantisme van alle religies en hun hang naar de dood. Tegelijk pleit hij voor een felle Verlichting en voor het atheïsme als de levenshouding waarin de mens zich weer verzoent met het leven.

GEHOORZAAMHEID

'God is dood noch stervend,' zegt Onfray, want 'een verzinsel gaat niet dood, een illusie sterft nooit, een sprookje wordt nooit weerlegd'. Integendeel, een ganse wetenschap houdt het in leven, de theologie, uitgedragen en geholpen door een reusachtig leger van bezoldigde denkers en beroepskrachten, de priesters, rabbi en imams. Wie niet gelooft, de atheïst, wordt door hen vervloekt, verafschuwde en beschouwd als immoreel en weerzinwekkend. Weenigen durfden het aan om de religieuze sprookjes te doorprikken. Cristovao Ferreira, Jean Meslier, baron d'Holbach en Ludwig Feuerbach deden het maar bleven nagenoeg onbekend. Tot Friedrich Nietzsche het heersende joods-christelijke denken aan het wankelen bracht. Hij doorzag de religieuze en morele idealen als maskers van zelfzucht, machtsdrift en ressentiment. Onfray geeft hiermee een verrassende kijk op de omstreden filosoof. 'Hij wilde mensen die hem gehoorzaamden door zichzelf te volgen en niemand anders, zelfs

hem niet'. Dat is inderdaad het tegenbeeld van elke geopenbaarde godsdienst die van mensen verwacht – of juistert 'dwingt' – dat ze hun eigen wil loslaten en blindelings de heilige teksten volgen. Waaruit de auteur besluit dat enkel het atheïsme kan zorgen voor een uitweg uit het nihilisme.

VERKETTERING VAN DE REDE

'Als God niet bestaat is alles toegestaan' schreef Dostojevski in zijn boek 'De Gebroeders Karamazov'. Onfray keert die stelling om en schrijft 'omdat God bestaat is alles toegestaan' en hij haalt een batterij overtuigende argumenten aan. Van de aanslagen van 11 september, en de strafexpedities in de Gazastrook tot het verzwijgen van pedofiel gedrag van priesters. Het bewijst dat we nog steeds leven in een bijzonder religieuze tijd, denk ook aan het verzet tegenover abortus, geboortebeperving en bio-ethiek. Maar ook aan de drammerige afkeer van religies voor plezier,

'OP DE KATHOLIEKE INDEX VAN VERBODEN BOEKEN STONDEN BIJNA ALLE BELANGRIJKE WETENSCHAPPELIJKE WERKEN'

lust en passies. We moeten tijdens ons leven lijden om het later, in het hiernamaals, beter te hebben zo houden de zelfverklaarde vertegenwoordigers van God ons voor. Vandaar de gemeenschappelijke afkeer van de drie geopenbaarde godsdiensten voor de vrijheid, voor het leven, voor de vrouwen, voor het lichaam en vooral voor de kennis. Gehoorzaamheid behoeft geen kennis of een persoonlijk oordeel, laat staan autonomie!

Die verkettering van de rede valt inderdaad op bij zowel het jodendom, het christendom als de islam. Ze roepen op om 'gevaarlijke' manuscripten te verbranden. Op de katholieke Index van

verboden boeken stonden zowat alle belangrijke wetenschappelijke werken. En ayatollahs riepen fatwa's uit over islamitische auteurs die kritiek hadden op de islam. Zowel de kerk als de islam verzetten zich heftig tegen ieder onderzoek. Wie dat toch deed kreeg problemen, zoals Galileo Galilei, of werd afgedaan als een godslasterende idioot, zoals Charles Darwin. De aarde is volgens Bijbelexegeten exact 4.000 jaar oud en daar kan geen geoloog een dag aan toevoegen. Wat volgens de geestelijken wél bestaat is het paradijs en de hel, de beloning of de bestraffing in het hiernamaals. Het is het cruciale geloofspunt omdat het de mens in de handen van Gods soldaten op aarde houdt, niet zelden fanatici. Zij hebben de vermeende sleutels van de hemelpoort immers in handen, kunnen vergiffenis schenken en de mens zijn zonden vergeven. Meer nog, zo kunnen ze hun 'gelovigen' aanzetten tot de meest gruwelijke misdaden in naam van God en de heilige teksten. Daarin moeten ook de vrouwen het ontgelden, want die worden beschouwd als minderwaardig, onrein en derhalve ongeschikt om God op aarde te vertegenwoordigen.

TEGENSTRIJDIGHEDEN EN VERZINSELS

Onfray ontmaskert overtuigend de historiciteit van het christendom. Niets bewijst dat Jezus echt bestaan heeft en zelfs al dat het geval zou zijn geweest dan zijn de woorden die hem in de mond worden gelegd, geschreven door mensen die hem nooit persoonlijk gekend hebben. De eerste evangeliën dateren van rond het jaar 70. Ze dragen vooral de stempel van Paulus van Tarsus een jood die zelf eerst christenen vervolgde, zich nadien bekeerde en volgens de auteur uiteindelijk tekeer ging als een fanatieke bekeringshystericus. Met grote afkeer voor het lichaam, vrouwen en het leven. Maar nog belangrijker, het paulinische denken ontziet de machtigen, de Romeinen. 'Zo zet de Kerk een partnerschap op met de Staat waardoor ze vanaf het begin aan de kant van de tirannen, dictators en despoten komt te staan,' schrijft Onfray. Iets wat Constantijn de Grote als eerste in de

praktijk brengt. Hij gebruikt het christendom om mensen te onderwerpen aan de wereldlijke autoriteiten en hij voegt nieuwe wetten toe gericht tegen zedenverval, prostitutie en vrije seksualiteit. In 380 verklaart keizer Theodosius het katholicisme tot staatsgodsdienst, het begin van een meedogenloze strijd tegen andersdenkenden, ketters en ongelovigen, van autodafe's, vervolgingen en massamoorden.

'GODSDIENST IS EEN AGRESSIEF MAKENDE DRUG DIE DE GRENDELS VAN HET PERSOONLIJK GEWETEN OPZIJ SCHUIFT'

De 'heilige' teksten werden later eeuwenlang gekopieerd, aangepast, geschrapt en verdraaid. Pas in 1546 besliste het concilie van Trente over de definitieve bronnen van het geloof, de canon.

Het resultaat is een aaneenschakeling van tegenstrijdigheden, onwaarschijnlijkheden en verzinsels, aldus Onfray. Hij wijst erop dat joden, christenen en moslims naar wens uit de thora, de evangeliën en de koran kunnen putten om elk van hun daden te rechtvaardigen. Het ene vers verbiedt moord het andere legt het op. Hitler beriep zich op Jezus die de kooplieden uit de tempel verdreef, Martin Luther King baseerde zich op diezelfde Jezus om zijn gewelddoosheid te prediken. Zo ook in de Koran waarin staat dat 'het doden van een mens gelijk staat aan het doden van de hele mensheid' en tegelijk een oproep om de ongelovigen te doden (8:39).

Alles wordt verantwoord in naam van God en Onfray verwijst naar paus Pius XII die de volkerenmoordenaar Eichmann hielp vluchten, naar Ariel Sharon die het bevel gaf om Sjeik Yassin te vermoorden die zijn aanhangers dan

weer opriep om joden te vermoorden, en naar mollah Omar die vrouwen liet ophangen.

RELIGIEUZE BARBARIJ

De auteur wijst op het onmiskenbare feit dat de kerk een partnerschap had met alle fascistische van de twintigste eeuw: Pétain, Mussolini, Hitler, Pinochet, Salazar, de Griekse kolonels, de dictators in Zuid-Amerika, enzovoorts. Paus Pius XII zweeg toen de joden werden uitgeroeid. Geen enkele hooggeplaatste nationaal-socialist werd ooit geëxcommuniceerd. 'Mein Kampf' stond nooit op de Index van verboden boeken. In de koran staan 250 verzen die de heilige oorlog legitimeren en tal van andere teksten gericht tegen andersdenkenden, ongelovigen, ontrouwen, atheïsten, vooral ook tegen vrouwen. Ook hier gaat het om een boek uit 630 dat 'hypothetisch is gedicteerd aan een ongeletterde kamelenhoeder' en dat 'tot in de kleinste details over het dagelijks leven van miljarden mensen' in onze tijd beslist. Onfray markeert de Iraanse revolutie van 1979 dan ook als het begin van een 'islamitisch fascisme', aangevoerd door een charismatische leider, zich baserend op het irrationele en de mythe, gericht tegen de rede en de Verlichting, anti-semitisch, anti-westers en anti-modern. Hoor de krankzinnige uitspraken van de Iraanse president Mahmoud Ahmadinejad dat Israël een tumor is die van de kaart geveegd moet worden, dat de holocaust een mythe is, dat mannen en vrouwen zich niet in dezelfde kamer mogen bevinden, dat ambtenaren een baard moeten dragen en dat westerse muziek verboden is. Opnieuw religieuze barbarij onder het credo 'God is met Iran'.

Godsdienst is geen opium voor het volk dat het volk verdooft, zoals Marx beweerde, het is eerder een agressief makende drug die de grens van het persoonlijk geweten opzij schuift waardoor mensen tot alles in staat zijn. Zoals de leden van de Einsatzgruppe, Waffen-SS'ers die koppelriemen droegen met de tekst 'Gott mit uns' en onder invloed van hoge doses alcohol tienduizenden

joden als beesten afmaakten. Of fanatieke moslims die zich koranverzen prevelend met vliegtuigen in de WTC-torens boorden en daarmee in één klap meer dan drieduizend mensenlevens vernietigden, waaronder ook moslims. Of de dolgedraaide orthodoxe jood Yigal Amir die de Israëlische premier Yitzhak Rabin doodschoot omdat hij vrede met de Palestijnen nastreefde. 'Opgedragen door God,' zo verklaarde hij later tegenover de politie. De lijst van misdaden in naam van God is eindeloos.

GEEN THORA, BIJBEL EN KORAN

Het doet Onfray besluiten dat we op weg moeten naar een postchristelijke wereldlijkheid 'die militant atheïstisch is en radicaal tegenstander van de keus tussen een joods-christelijke samenleving en een haar bestrijdende islamitische'. De ethiek, de politiek en al het andere moeten bevrijd worden van religieuze dogma's. In de plaats moet de rede komen. We moeten stoppen met het relativisme waarin het magische en rationele denken als gelijkwaardig worden geacht en behandeld. Er bestaat maar één wereld en dat is deze die we hier en nu kennen. Geen thora, geen bijbel en geen koran dus, maar een consequent doorgetrokken 'Kritiek van de zuivere rede'.

Dit boek is vernietigend voor de metafysica maar er zal meer nodig zijn om het religieuze tijt te keren. De nieuwe paus Benedictus XVI zwaait weer met aflaten. Iran werkt stevig door aan haar kernprogramma. En in het door en door katholieke Polen heeft de overheid de tekst van de tien geboden laten inbeitsen in de muren van een huis langs een openbare straat. Elke dag staat er een soldaat op wacht, het geweer in de aanslag...

Michel Onfray, Atheologie, Mets & Schilt, Amsterdam 2005

Dirk Verhofstadt is kernlid van de onafhankelijke liberale denktank Liberales, www.liberales.be
E-mail: verhofstadt.dirk@pandora.be

MAX PAM

UNIVERSELE WAARDEN

In Veendam, *off all places*, heeft de heer A. Janssen namens zijn fractie van de Christen-Unie voorgesteld om echtelieden die willen scheiden een verplichte therapie op te leggen. De heer Janssen heeft berekend dat al die scheidingen de gemeenschap miljarden kosten en bovendien heeft hij vastgesteld dat scheidingen grote emotionele gevolgen hebben voor de kinderen. Dat laatste is vast waar, maar een kind dat gevangen blijft in het slechte huwelijk van zijn ouders, zal ook niet ongeschonden blijven.

Aan het voorstel van de heer Janssen zitten nogal wat haken ogen. Wat te doen als de echtelieden helemaal geen zin hebben in therapie? Dan moet de rechter er aan te pas komen. En stel nu eens dat de echtelieden de beslissing van de rechter in de wind slaan, welke sanctie moet er dan worden opgelegd? Opsluiten in de gevangenis en daar therapieën? Of moeten er nog hardere maatregelen worden genomen? Castratie, bijvoorbeeld. Ik zou daar helemaal vóór zijn, mits de heer Janssen uit Veendam zelf de castraties uitvoert!

Ook een andere gedachte kwam bij mij op en wel deze: waar bemoeit die mijnheer Janssen zich eigenlijk mee? Stel je voor dat mijn vrouw en ik zouden besluiten uit elkaar te gaan, wie is dan mijnheer Janssen uit Veendam dat hij ons huwelijks-therapie kan opleggen? Mijn vrouw en ik zijn oud en mans genoeg of daarover te beslissen. Ik ga er ook vanuit dat er nog meer Nederlanders zijn zoals wij. Of therapie überhaupt iets oplost, is al helemaal de vraag. De vraag of *verplichte* therapie iets oplost, is die vraag in het kwadraat.

Het idee dat je beter kinderen kunt onderwerpen aan een slecht huwelijk dan aan een scheiding is natuurlijk een typisch christelijk idee. Gij zult niet scheiden, wat God verbonden heeft. Als christenen, met de paus voorop, niet zo aan dit gebod willen blijven hangen, was scheiden misschien heel wat normaler geweest en zouden er wellicht minder slachtofferjes zijn gevallen in gebroken gezinnen.

Zelf ben ik ook een keer gescheiden. Het is goed dat het zo gelopen is. Het begin was even vervelend, maar achteraf kun je vaststellen dat mijn vrouw en ik er alleen maar op vooruit zijn gegaan. Mijn dochter ook trouwens, die nu op haar verjaardag telkens van twee kanten cadeautjes krijgt. Derhalve dienen wij dit christelijke idee van de Christen-Unie ook met kracht afwijzen.

Dat brengt bij een ander bericht, dat onlangs in het dagblad *Trouw* stond. Als veel Polen hun zin krijgen, komt er in Warschau een gebouw dat het *Heiligdom voor de Goddelijke Voorzienigheid* moet gaan heten. *Trouw* drukte ook een foto af

van het gebouw: een stalinistische suikertaart met een groene koepel erop. Als je niet beter zou weten, zou je denken dat het een mausoleum is voor de een of andere dictator. Echt iets voor mijn hondje, om er tegenaan te pissen. Voorlopig heeft de Poolse overheid bezwaren tegen de bouw omdat zij moet opdraaien voor de kosten, maar men verwacht dat zij uiteindelijk toch door de knieën zal gaan. De scheiding tussen kerk en staat is in Polen nooit zo duidelijk geweest.

Wat onder de Goddelijke Voorzienigheid wordt verstaan, dat moest ik nog even opzoeken, maar als ik het goed heb, is het de gebezigde term waarmee de universele macht en handelende aanwezigheid van God in de wereld wordt aangeduid. God kan alles en is overal?

Kan God ook zichzelf optillen, papa?

Als hij dat echt zou willen, dan wel mijn zoon.

Veel Polen willen dat gebouw echt en vandaar dat de regering heeft toegezegd de kosten te zullen dragen als het monument een weerspiegeling wordt van de universele waarden. 'Wij concentreren ons op universele waarden, hoewel christelijke waarden daar natuurlijk toe moeten worden gerekend,' aldus de Poolse staatsecretaris van Onderwijs.

Ook hier komen onmiddellijk een paar vragen op. Er bestaan universele rechten van de mens, maar bestaan er ook universele waarden? Voor zo ver ik weet zijn die nooit vastgelegd, en dat zou wel eens het gevolg kunnen zijn van de omstandigheid dat universele waarden helemaal niet bestaan. Gelovigen zouden graag willen dat hun waarden even universeel zijn als de wetten van de zwaartekracht, maar helaas is dat niet het geval.

Maar stel nu eens dat er morgen van die universele waarden worden ontdekt, zouden de christelijke waarden daar dan bij horen? Ik twijfel. In de bijbel worden regelmatig aardbevingen en andere rampen gestuurd, en ook worden mensen tot in het tiende geslacht verdoemd. Is die verdoeming van onschuldigen een christelijke waarde? Of neem het verhaal van Abraham die zijn eigen zoon wilde offeren – zijn kop d'r afhakken – omdat God dat van hem verlangde. Is het een christelijke waarde dat vaders hun eigen zonen willen afmaken met een beroep op de Goddelijke Voorzienigheid?

Allemaal vragen, die nooit bij me zouden zijn opgekomen als er niet ene mijnheer A. Janssen uit Veendam had bestaan. Als dat geen geval van Goddelijke Voorzienigheid is?

Heb dank, mijnheer Janssen!

WERK IN UITVOERING

TEKST YANAÏKA ZOMER

Wat doen humanistische organisaties in de praktijk?
In deze aflevering: Stichting HVO (Humanistisch Vormingsonderwijs). Doel van de stichting is jonge mensen te vormen tot betrokken wereldburgers die zorgvuldig omgaan met zichzelf, anderen en de natuur. 'In eerste instantie gaat het over de leerling zelf, daarna over de klas, de school, de stad en zo verder. Zo groeien ze steeds verder de gemeenschap in.'

Van verzorgd worden

Op 17 maart organiseert Stichting HVO haar tweejaarlijkse symposium. Onder de titel 'Gevoel voor het geheel' is dat dit jaar gewijd aan het thema burgerschapsvorming in humanistisch perspectief. In een aantal lezingen en workshops staan vragen over de democratische ontwikkeling van kinderen centraal. Ook zullen er in dit kader twee boeken worden gepresenteerd. Eén daarvan, 'Democratie van binnenuit' is geschreven door Joke Zonneveld.

Stichting HVO verzorgt opleidingen voor leraren humanistisch vormingsonderwijs en levensbeschouwing, voor zowel het basisonderwijs als het voortgezet en beroepsonderwijs. Verder organiseert de stichting bij- en nascholingsdagen voor leraren in het basis- en voortgezet onderwijs, geeft zij trainingen en advies op het gebied van levensbeschouwelijke vorming en ethiek en ontwikkelt zij projecten op dit terrein.

Met veel enthousiasme vertelt zij: "Die titel heeft meerdere betekenissen. Ten eerste is bij humanistisch vormingsonderwijs de persoonlijke beleving van de leerlingen het belangrijkste. Er wordt niets van buitenaf opgelegd, de sociale ervaringen van de leerlingen vormen het uitgangspunt. Door deze samen te delen krijgen ze betekenis en zien de kinderen elkaar als een ander mens. Je ziet dat de leerlingen in de loop der tijd een breder perspectief ontwikkelen. Daardoor groeien ze steeds verder de gemeenschap in. Er vindt een verschuiving plaats van verzorgd worden naar zelf zorg dragen voor een

ander. Als docent hvo/levensbeschouwing kun je beginnen bij de ervaringen die al in de groep aanwezig zijn, maar je kunt ook ervaringen initiëren. Door spelvormen en activiteiten binnen de klas kunnen de leerlingen oefenen met hun ervaringen. Maar daarna is het mogelijk om ook echt ergens verantwoordelijkheid voor te dragen. De leerlingen krijgen het gevoel dat ze er toe doen als ze zelf op school een actie mogen organiseren of vrijwilligerswerk doen. Deze ervaringen worden vervolgens weer in de groep besproken en geëvalueerd. Langzaam aan ontwikkelen ze een tweede natuur waarin de bereidheid zich in te zetten voor de samenleving van binnenuit komt."

VERNIEUWING STIMULEREN

Als eerbetoon aan Joke Zonneveld is er een gelijknamige wisselprijs in het leven geroepen. De prijs is bestemd voor docenten die de kwaliteit hebben inspirerende lessen te ontwerpen rond humanistische thema's. Nico Stuij, directeur van Stichting HVO: "We vinden vernieuwing heel belangrijk en willen dat graag stimuleren. Joke heeft ooit gezegd dat je weet dat een les geslaagd is als je op vleugels naar huis gaat. Die gedachte heeft kunstenares José Delfosse geïnspireerd tot een prachtig beeldje. Vanaf nu zullen we dat elke twee jaar toekennen aan een docent die in het thema van dat voorjaarssymposium de meest aansprekende les(senserie) heeft ontworpen."

WEGWIJS IN LEVOLAND

Als hvo-docent in de bovenbouw van het basisonderwijs ontdekte Hetty Brouwer dat veel groepsleraren moeite hebben met de invulling van het vak geestelijke stromingen. Eén van de doelstellingen van het openbaar onderwijs is actieve pluriformiteit. Hiervan is sprake als leerlingen met verschillende

FOTO JOSÉ KRIJNEN

tot zorg dragen

achtergronden worden toegelaten en de school zich bovendien actief bezighoudt met het creëren van begrip en respect voor elkaar. Het vak geestelijke stromingen moet hiertoe bijdragen. Hetty Brouwer: "Omdat het nou eenmaal verplicht is, wordt het vaak meegenomen in een vak als geschiedenis, maar men lijkt er niet helemaal mee uit de voeten te kunnen."

Ondertussen hadden hvo-docenten hun eigen vragen. Hun bevoegdheid was inmiddels namelijk verruimd tot hvo/levensbeschouwing. Hetty Brouwer: "We vroegen ons af: 'hoe geven we die grote stromingen een plek binnen het hvo?' Uiteindelijk inspireerde deze situaties me tot het ontwerpen van een lessenserie die ik 'Wegwijs in Levoland' heb genoemd." Nadat Brouwer de lessenserie eerst zelf in de praktijk had gebracht, bood ze deze aan aan Stichting HVO.

'De sociale ervaringen van de leerlingen vormen het uitgangspunt bij het humanistisch vormingsonderwijs'

Hetty Brouwer: "Het gaat om een samenwerkingsproject tussen de hvo-docent en de groepsleraar, maar indien nodig kan een groepsleraar ook beide kanten voor zijn rekening nemen. De grote stromingen en hun uiterlijke verschijningsvormen worden behandeld door de groepsleraar. Deze probeert bij de leerlingen interesse te kweken voor de verschillende religies en laat ze daarover zelf een werkstuk schrijven of een presentatie voorbereiden. Er is een leuke serie van de school-

televisie, 'Heilige huisjes', die daarbij kan helpen. Ondertussen gaat de hvo-docent met de leerlingen aan de slag met 'de binnenkant' van die religies. Het gaat dan meer over de eigen beleving van de leerlingen. Er ontstaat zo een spanning die ligt in de vraag: 'Zo is het bij anderen. Hoe is het voor mij?'"

De leerlingen zijn enthousiast over het project. Na afloop hebben ze hun eigen voorlopige antwoorden geformuleerd op allerlei levensvragen en ze geven aan dat ze meer begrip hebben gekregen voor mensen met een andere levensbeschouwing. Ook de andere projecten worden goed ontvangen door leerlingen, docenten en ouders. Dat betekent echter niet dat Stichting HVO op haar lauweren rust. Voor de toekomst wordt al gedacht aan het uitwerking van een economisch thema of een milieuthema. Maar dit jaar staat nog geheel in het teken van democratische burgerschapsvorming. Gevoel voor het geheel komt namelijk niet vanzelf.

Het HVO-symposium 'Gevoel voor het geheel' vindt plaats op vrijdag 17 maart. Aanvang: 10.15 uur. Locatie: gebouw Woudstede van het APS, Zwarte Woud 2 in Utrecht. Kosten: € 15 (exclusief lunch) of € 20 (inclusief lunch). Voor overige belangstellenden respectievelijk: € 30 en € 35. Alle deelnemers ontvangen de publicaties 'Democratie van binnenuit' en 'Wegwijs in Levoland'. Inschrijven kan tot 10 februari.

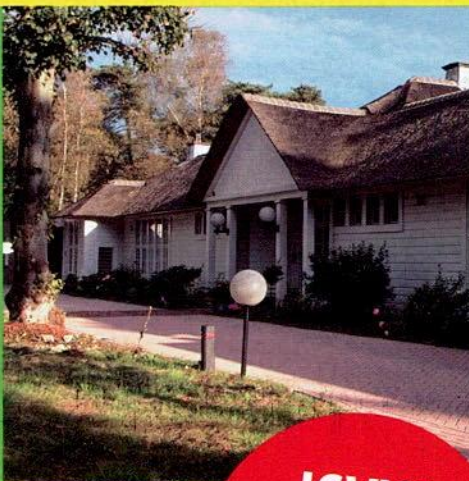
Voor meer informatie over de stichting: www.hvo.nl.

Filosofie

in weekends en zomerweken

INTERNATIONALE
SCHOOL VOOR
WIJSBEGEERTE

ISVW

De Internationale School voor Wijsbegeerte (ISVW) is in 1916 opgericht door Frederik van Eeden. Sindsdien organiseert de ISVW hoogwaardige filosofietrainingen met de beste docenten en vermaarde internationale gasten: Tagore, Heidegger, Levinas, Nussbaum, Sloterdijk en vele anderen.

De weekends en zomerweken vinden plaats in het driesterren Conferentiehotel ISVW, prachtig gelegen in Landgoed den Treek bij Amersfoort. De keuken is uitstekend en u verblijft in een eigen kamer met douche.

ISVW: De perfecte combinatie van inzicht en uitzicht

René Gude, directeur ISVW:

"Al 90 jaar een perfect denkklimaat"

ISVW
1916 - 2006
90 jaar!

Inspirerende denkconferenties

Dagconferenties:

4 maart: Mens en techniek
18 maart: Diner pensant: eten & weten

Weekendconferenties:

3-4 maart: Paradoxenparade
18-19 maart: Heftige emoties
18-19 maart: Levenskunst
1-2 april: Het ware, goede en schone in de Oosterse filosofie
13-14 mei: Rudi Visker over multiculturaliteit
27-28 mei: Freud; het onbehagen in de cultuur

Zomerweken:

3-7 juli Neurofilosofie; hersenen, gedrag en bewustzijn
3-7 juli Spinoza's weg naar geluk
17-21 juli Oost & West over leven & dood
17-21 juli Een nieuw existentialisme
24 - 28 juli Leesweek Heidegger 'Zijn en Tijd'
24 - 28 juli Inleiding Levinas
24 - 28 juli Essay atelier
31 juli - 4 aug Filosofie van het samenleven
31 juli - 4 aug De zin van het menselijk bestaan
7-11 augustus Muziekfilosofie: welke taal spreekt de muziek?
7-11 augustus Leesweek Kant 'Kritiek van de Praktische Rede'
21-25 augustus Socratische gesprekken
21 - 25 augustus Filosoferen over emoties

Je hoeft het land niet te verlaten, om de wereld te leren kennen

Vraag nu de programmagids aan!

Bel 033-4227200 **Mail** info@isvw.nl **Surf** www.isvw.nl

MICHOSE

DE PRETENTIE VAN PREVENTIE

Nu de autowrakken in de buitenwijken van de Franse steden uitgebrand zijn, kan het preventiedebat weer in alle hevigheid opblaaien. Kort voor de rellen bracht het gerenommeerde Franse onderzoeksbureau INSERM een lijvig rapport uit over de preventie van delinquentie bij adolescenten. En sinds de hete nazomer mag hun rapport op grote belangstelling rekenen bij de overheid. U hoeft geen universitair diploma in de psychologie of de sociologie te hebben om te snappen waar het om gaat. Het is bijzonder simpel.

Vaststelling 1: de pubers in de Franse *banlieues* zijn echte boefjes. Vaststelling 2: de inwoners van die wijken zijn hoofdzakelijk allochtonen (of tenminste: ze zijn dat ooit geweest. Kan iemand me uitleggen hoe veel generaties het duurt om autochtoon te worden?). Stap 3: de ontwikkeling in de adolescentie wordt in grote mate bepaald door de ontwikkeling in de lagere schooltijd. Die is sterk bepaald door de ontwikkeling als kleuter en de peuterleeftijd is weer bepalend voor die kleuter. Stap 4: op die jonge – alles bepalende – leeftijd, zijn de ouders de eerste opvoeders. Besluit: de allochtone ouders schieten schromelijk te kort. Bent u nog mee? De geleerden van het INSERM bevelen aan dat de preventie van delinquente adolescenten begint bij kinderen tussen 0 en 3 jaar. Voor die kinderen raden zij in de ‘probleemwijken’ huisbezoeken aan ‘om de ouders te ondersteunen bij de opvoeding. Want onderzoek toont aan dat dergelijke interventies de ontwikkeling ten goede komen en bijdragen tot de preventie van gedragsstoornissen en geweld’. Het Nationale Syndicaat der Politiecommissarissen doet er nog een schepje bovenop. Zij vragen dat de maatschappelijk werkers in de kinderopvang ontheven worden van hun beroepsgeheim. Zo kunnen ze niet alleen de peutertjes detecteren die tot een ‘risicogroep’ behoren, maar ook de adressen van hun ouders doorgeven aan de collega’s die dan op huisbezoek gaan. Risicofactoren zijn bijvoorbeeld peuters die vaak bijten of ouders die de nobele Franse taal niet machtig

zijn. Tot hiertoe is er geen vuiltje aan de lucht en is het ook niet om mee te lachen. Preventiewerkers hebben immers altijd een zekere perversie gehad. Preventie van roken, richt zich per definitie tot niet-rokers. Preventie van borstkanker richt zich bij uitstek tot gezonde vrouwen. Kortom: preventiewerkers willen per definitie binnendringen in die huizen waar (nog) niets aan de hand is. Daar is niets vreemds aan, het is hun natuur. En dat politiecommissarissen ook graag overal een kijkje gaan nemen, tja daar kijkt niemand van op.

‘PREVENTIEWERKERS HEBBEN ALTIJD EEN ZEKERE PERVERSIE GEHAD’

Hilarisch wordt het echter als we bedenken dat de Fransen deze klucht ernstig nemen. Urenlang kun je op de Franse televisiezenders dikke mannen zien doordrammen over de noodzaak van preventie. En dat uitgerekend in Frankrijk, het land dat mei 1968 heeft uitgevonden. Het land waar 37 jaar geleden het optrekken van barricades en het bekogelen van de gehate CRS (de Franse oproerpolitie) als een daad van vaderlandsliefde gold. Waar het opbreken van de straat een uiting van creativiteit was, want ‘sous les pavés il y a la plage’ (onder de straat ligt het strand). De straat nota bene, die er prat op ging dat de verbeelding aan de macht was. Ik wed dat er ook in uw en mijn regering dikke mannen en vrouwen zitten die in de beslotenheid van hun privé-vertrekken, gedurende lange winteravonden, stiekem geilen op een dergelijk plan dat kinderen screent op hun burgerschap en ouders opleidt om hen in het gareel te laten lopen, toegedekt door wetenschappers die goed betaald worden om hen gelijk te geven.

DE DOORDENKER

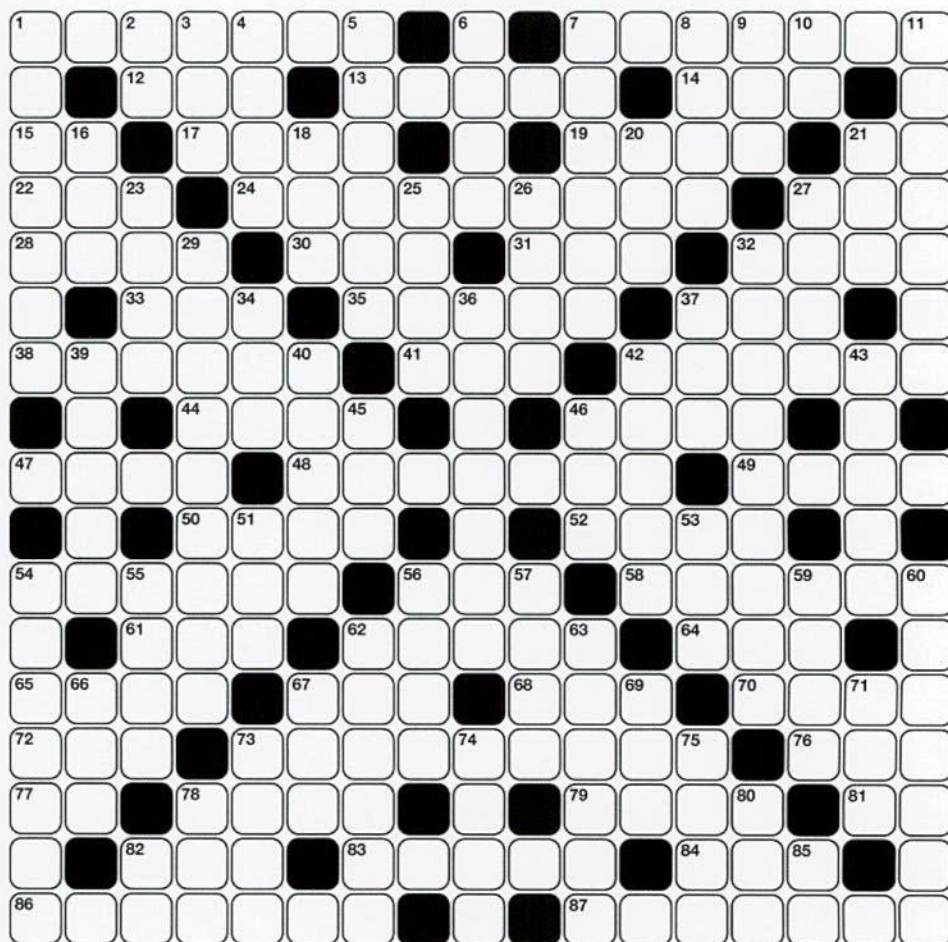
Horizontaal

1. voornaam directeur Hivos; 7. telwoord; 12. inhoudsmaat voor droge waren; 13. troep bijeenhorende dieren; 14. kever; 15. socialistische partij (afk.); 17. ritueel gebruik; 19. voorgerecht; 21. basketbalclub (afk.); 22. kledingstuk; 24. lengtemaat; 27. half om half (afk.); 28. land in Azië; 30. land in Brazilië (afk.); 31. directeur (afk.); 32. tientje (Barg.); 33. algemene ouderdomswet (afk.); 35. gretig (gewillig); 37. naam voor klein meertje; 38. geïnstitutionaliseerd bijgeloof; 41. waterkering; 42. schapenhoeder; 44. vlak en effen van oppervlak; 46. land in Zuid-Amerika; 47. hoofdstad van Letland; 48. hoofd of eigenaar van een bank; 49. pilaar (obelisk); 50. gierigaard; 52. vulkaan op Sicilië; 54. Nederlands landelijk dagblad; 56. sluw dier; 58. bovenste verdieping van een huis; 61. gewicht; 62. plaats in Utrecht; 64. mannetjeshond; 65. gebrek (behoefte); 67. raamscherm; 68. Europese rekeneenheid (afk.); 70. nevel; 72. bergweide; 73. deel van gelaat; 76. Nederlandse omroepvereniging (afk.); 77. lengtemaat (afk.); 78. huis (onroerend goed); 79. openbaar vervoermiddel; 81. bijvoeglijk naamwoord (afk.); 82. tijdperk 83. verdieping; 84. niet gebonden; 86. ontstemd (aanstoot nemen); 87. iemand die bij het voetballen op de bank zit.

Verticaal

1. een legering van koper en zink; 2. maanstand (afk.); 3. deel van etmaal; 4. azijn; 5. naargeestig; 6. levenslucht; 7. leeftijd Humanistisch Verbond; 8. hemellichaam; 9. hoogste punt; 10. titel (afk.); 11. niet dronken; 16. duw (zet); 18. Transport International Routier (afk.); 20. sterk ijzerhoudende grondsoort; 21. die-rengeluid; 23. haarloos; 25. streek (gewest); 26. plaats in Noord-Holland; 27. huisdier; 29. een avond in de week dat winkels langer geopend zijn; 32. plaats in Israël; 34. schapenproduct; 36. speler die men door een transfer verworven heeft; 37. op grote afstand; 39. dopheide; 40. verdichtsel of verzinsel; 42. eenheid waarin het aantal trillingen per seconde wordt uitgedrukt; 43. kleine groep voorname (bevoorrechte) mensen; 45. deel van boom; 46. wortel; 51. vurig moedig paard; 53. gevangenis; 54. wondermiddel; 55. zuivelproduct; 56. deel van bestek; 57. tooi (opsmuk); 59. manier om in het water te springen; 60. rond verkeersplein; 62. Europese hoofdstad; 63. mond van een vuurspuwende berg; 66. boomsoort; 67. het wijfje van hoenderachtige vogels; 69. Europa (afk.); 71. stichting rokersbelangen (afk.); 73. werkelijk zo zijnd; 74. gegoten staaf van kostbaar materiaal; 75. stijldans; 79. voor (in samenstelling); 80. afgemat; 82. landbouwwerktuig; 85. de oudere (Lat. afk.).

PUZZEL AD VAN DUN

Als u mee wilt dingen naar de boekenbon van € 20,- die onder de goede inzenders wordt verloot, ontvangen wij graag uiterlijk 23 maart uw oplossingen. Alléén wie beide oplossingen instuurt (dus het sleutelwoord van de kruiswoordpuzzel hierboven én de naam van de persoon die Hilde van Vlaanderen hiernaast beschrijft) kan in aanmerking komen voor de prijs. Stuur uw oplossingen op een ansichtkaart of briefkaart naar De Doordenker, Postbus 257, 1000 AG Amsterdam.

Oplossingen De Doordenker in de Humanist 6/2005:

Puzzel 1: Vertrouwen

Puzzel 2: Victor Emil Frankl

Winnaar: H.C. Terwan, Woerden

Een onwrikbaar geloof in rechtvaardigheid

Ze werd ruim 150 jaar geleden in Noord-Nederland geboren, het achtste kind in een gezin met elf kinderen. Haar vader was plattelandsarts en vond het belangrijk dat zijn kinderen veel leerden en zich nuttig zouden maken in de maatschappij. Op zesjarige leeftijd besloot ze dat ook zij arts wilde worden. Er was echter nog nooit een meisje op de hbs toegelaten, laat staan op de universiteit.

Van het geestdodende huishoudelijk werk en de naailessen werd zij letterlijk ziek. Gesteund door haar vader en oudste broer leert ze Grieks, Latijn, Frans en Engels. Wanneer een bevriend arts met het nieuws komt dat een meisje examen heeft gedaan voor leerling-apotheker, wordt besloten dat zij via deze weg kan beginnen. Binnen een jaar behaalt zij het diploma. Ze schrijft vervolgens een brief aan de minister-president, die aan haar vader vraagt of deze achter het verzoek van zijn dochter stond. Met een proeftijd van een jaar krijgt zij toestemming om aan de universiteit te gaan studeren. Met succes sluit zij ook deze opleiding af.

Vervolgens gaat zij in Amsterdam werken, waar zij al vrij snel stuit op de grote maatschappelijke tegenstelling. Naast haar praktijk houdt zij gratis spreekuur in de Jordaan en geeft ze cursussen in kinderverzorging. Tijdens een congres in Londen maakte zij kennis met methoden om zwangerschappen te voorkomen. Gesteund door haar ontdekking, dat in vele grote Amsterdamse gezinnen de blijdschap over ieder nieuw

kind drastisch afnam, gaat zij over tot het verstrekken van voorbehoedsmiddelen aan vrouwen voor wie een zwangerschap om sociale, morele of medische redenen ongewenst was. Dit leidde tot grote verontwaardiging bij collega-artsen en predikanten. Zij trok zich hier echter niets van aan.

Huichelachtig vond ze predikanten die op de preekstoel waarschuwden tegen voorbehoedsmiddelen, maar hun vrouwen voor advies naar haar spreekuur stuurden.

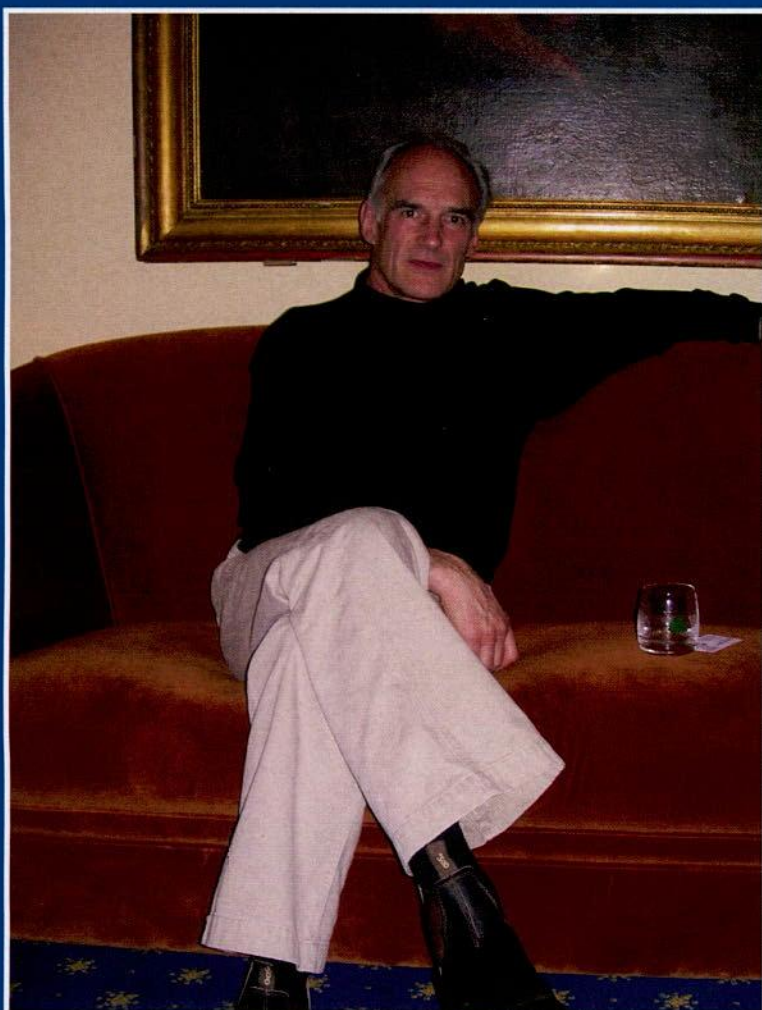
'IN LONDEN MAAKT ZIJ KENNIS MET METHODEN OM ZWANGERSCHAPPEN TE VOORKOMEN'

Zij was lid van de vrijdenkersvereniging De Dageraad, was atheïst en kon zich enorm aan godsdienst en bepaalde

uitingsvormen ergeren. Tijdens reizen ontmoette zij diverse religieuze gemeenschappen en de onderlinge wedijver stuitte haar tegen de borst. In Londen ontmoette zij sociale hervormers, politiek denkers en strijders voor vrij kiesrecht.

Op 36-jarige leeftijd trouwde zij met een man, die haar al vanaf het begin van haar studie gevolgd had en haar zowel in die tijd als later bij haar activiteiten in de beweging voor vrouwenkiesrecht ondersteunde. Zij deelden hun opvattingen met betrekking tot sociale hervormingen, vrijdenken en de positie van de vrouw. Af en toe maakten zij lange fietsvakanties. Hun huwelijk duurde slechts vijftien jaar, haar man overleed al op jonge leeftijd. Ondanks dit gemis ging zij onvermoeibaar voort op de door haar ingeslagen weg. Met een onwrikbaar geloof in rechtvaardigheid zette zij zich in voor een betere maatschappij. Ze werd omschreven als een kleine, strijd-bare vrouw. Zeer gedisciplineerd, energiek, charismatisch en met een grote overtuigingskracht.

Wie was deze vrouw?

TEKST **STAN VAN HOUCKE**
FOTO **MATTIAS YLSTRA**

Het werk van Ronald Wright, een Britse historicus die in Ontario woont, is in diverse talen verschenen. Wright is zowel als romancier als non-fictieschrijver meermaals gelauwerd. Zijn boek 'Kleine Geschiedenis van de Vooruitgang' dat begin maart in het Nederlands verschijnt, analyseert de verwoestende keerzijde van het begrip vooruitgang.

HISTORICUS RONALD

'Verblin

“Ik werd mij bewust hoe fragiel beschavingen zijn toen ik mij eind jaren tachtig voorbereide op het schrijven van het boek 'Stolen Continents' over de verovering van Amerika door blanke Europeanen. Hele Indiaanse beschavingen die zich in isolement van de rest van de wereld hadden ontwikkeld en die bijna hetzelfde niveau hadden bereikt als die van de Oude Wereld, stortten plotseling ineen. Die gebeurtenis riep bij mij de vraag op hoe kwetsbaar onze eigen beschaving is voor een onvoorziene ramp. De milieuvernieming of de klimaatverandering zou een even verwoestende of misschien zelfs ergere impact op ons kunnen hebben als die botsing van twee werelden na 1492 op de Indianen had. De monumentale ruïnes in het oerwoud van Midden Amerika laten zien hoe machtig en briljant die mensen waren, maar tegelijkertijd zijn ze de grafstenen van samenlevingen die op een of andere manier faalden. Toen ik door het verlaten Tikal liep, de oude hoofdstad van het Maya rijk op Yucatan, vroeg ik me onwillekeurig af hoe bijvoorbeeld Londen er als ruïne uit zou zien. Geen al te wonderlijke gedachte nu de gemiddelde temperatuur op aarde catastrofaal begint op te lopen en laagliggende gebieden zoals Zuidoost Engeland en Holland weer in moerassen kunnen veranderen.

VOORUITGANGSVALLEN

Een mogelijke ondergang was ook een van de gedachten bij het schrijven van de 'Kleine Geschiedenis van de Vooruit-

ding is van alle tijden'

gang.' Daarin stel ik de mythe van de vooruitgang ter discussie. Wanneer ik namelijk het verleden bestudeer dan zie ik dat vooruitgang een soort verleiding is en dat bepaalde samenlevingen in een – wat ik noem – 'vooruitgangsva' belanden. Iets dat als ware vooruitgang begint, iets waar men werkelijk profijt van heeft, kan zodra het een bepaalde omvang heeft bereikt of zekere tijd heeft geduurd een catastrofaal effect hebben. Ik denk dat het eerste voorbeeld daarvan is het perfectioneren van de jacht door de paleolithische mens aan het eind van het Stenen Tijdperk. De mens werd zo goed in het jagen dat op elk continent, behalve Afrika, het grote wild werd uitgeroeid. Daarom moesten de jagers van wortelen en konijnen gaan leven. Dus toen de technologie van het jagen zo ontwikkeld raakte dat de jager sneller kon doden dan de natuur kon regenereren, belandde men in feite in een vooruitgangsva. In sommige delen van de wereld kon de mens dankzij een serie toevallige omstandigheden aan die va ontsnappen door de uitvinding van de landbouw. Vervolgens ontstond een nieuwe vooruitgangsva. De eerste landbouwbeschavingen waren afhankelijk van irrigatie, vooral de

'OVER DE CONSEQUENTIES VAN ONZE TECHNOLOGISCHE VERNIEUWINGEN TASTEN WIJ IN HET DUISTER'

Soemeriërs in Zuid-Irak. Oorspronkelijk was het een veelbelovende vooruitgang. Men kon water over het land laten lopen om zo de voedselproductie te verhogen. De bevolking nam daardoor toe, er ontstonden grote steden en beroepsleiders en machtige regeringen, maar wat men zich niet realiseerde was de verzilting. Het water spoelde zonder ophouden zout uit de bodem, daarna verdampte het water of zakke in de grond weg en het zout bleef achter. Na een paar eeuwen

ontdekten de Soemeriërs dat hun velden steeds minder opbrachten en toen hun beschaving na ongeveer duizend jaar ineens stortte, hadden ze hun land letterlijk vergiftigd. Veel van de woestijn in Zuid-Irak rond die oude vergane steden is in feite door de mens gemaakt. Het is een klassiek voorbeeld van een vooruitgangsva.

Een voorbeeld uit de moderne tijd is de ontwikkeling van de kernbom. Kijk, door de uitvinding van het buskruit kon men betere wapens ontwikkelen, maar wanneer men een wapen uitvindt waarmee de wereld zo'n dertig keer kan worden opgeblazen dan bevindt de mens zich in een levensgevaarlijke situatie. En het is puur geluk dat we tot nu toe de aarde nog niet hebben opgeblazen. Met andere woorden: dikwijls brengt een vooruitgang inherente gevaren met zich mee, die zeer vaak niet te voorzien zijn. Bovendien is het moeilijk gevaren af te wenden zodra ze zichtbaar worden omdat men in toenemende mate afhankelijk van die vooruitgang is geworden.

DE ALLERLAATSTE BOOM

Ook volstrekt irrationele motieven spelen een rol, zoals de geschiedenis van Paaseiland aantoon. Toen de Nederlandse ontdekkingsreiziger Jacob Roggeveen in 1772 als eerste Europeaan het eiland zag, vroeg hij zich onmiddellijk af hoe de bewoners van dit bruine, kale eiland al die kolossale beelden hadden vervoerd van de steengroeven in het binnenland naar de platforms langs de kust. Een groot mysterie aangezien ze geen hout aantroffen en geen materiaal om kabels mee te maken, terwijl de grootste beelden van maar liefst 80.000 kilos soms toch drie tot vier kilometer zijn verplaatst. Niemand weet hoe ze dit precies deden maar in elk geval moeten ze daarbij hout en kabels hebben gebruikt. Pas tamelijk recent weten we uit archeologische onderzoek hoe het eiland er vroeger uitzag. Door het onderzoek van stuifmeel dat in moeraslagen in de kratermeren ligt opgeslagen weten we dat het eiland dicht bebost was toen de eerste Polynesiërs er rond het jaar 500 voet aan wal zetten. Net als de andere Zuidzee-eilanden was het een groen, water- en bosrijk eiland. Maar door

de jaren heen putten de bewoners het milieu uit door steeds meer bossen te kappen. De beelden-cultus was een *ideologische* vooruitgangswal geworden. Het maken van die beelden om de voorouders te eren werd een manie, waaraan al het andere ondergeschikt was gemaakt. Men was uiteindelijk bereid om letterlijk de allerlaatste boom te kappen in een poging het allerlaatste beeld te transporteren. En zelfs nadat de bomen waren verdwenen, bleven de eilandbewoners doorgaan met het maken van beelden, ook al konden ze die niet meer

uit de steengroeve vervoeren en ze daar maar bleven liggen. Dus deze samenleving gebruikte al haar bomen voor een in wezen nutteloos project. Dat alles ten koste van haar milieu en van zichzelf. Toen de bomen eenmaal waren omgekapt, spoelde en woei de grond weg en nam het aantal mensen dat het eiland kon onderhouden dramatisch af. Na een paar eeuwen erosie eindigde deze cultuur in oorlogen en kannibalisme en werd zo het aantal bewoners teruggebracht tot een fractie van wat het eens was geweest. Hierop terugkijkend is het makkelijk om te zeggen dat die mensen in een primitieve tijd leefden, met simpele technologie en dat ze niet zo slim waren als wij. Mijn antwoord hierop is een citaat van James Watt, onder Ronald Reagan een tijdlang minister van Binnenlandse Zaken, die tegenover het Congres verklaarde dat het beschermen en conserveren van het milieu onbelangrijk was in het licht van de op handen zijnde wederkomst van Jezus Christus.

'HET IS PUUR GELUK DAT WE TOT NU TOE DE AARDE NOG NIET HEBBEN OPGEBLAZEN'

'Nadat de laatste boom is geveld, zal Christus terugkeren,' vertelde hij de senatoren. Dus: verblinding is van alle tijden. De bewoners van Paaseiland bezaten een religieuze toewijding die hen blind maakte voor een bepaalde werkelijkheid. Maar het zou dwaas zijn van ons om te denken dat de moderne wereld immuun is voor dit soort waanzin. We zien nu weer hetzelfde bij de huidige regering Bush waarvan het beleid, net als onder Reagan, sterk beïnvloed wordt door rechtse christelijke fundamentalisten. Zij geloven dat het niet uitmaakt wat

De aarde vanuit het perspectief van een mens in de ruimte. De foto is samengesteld door NASA-wetenschappers uit satellietmateriaal verzameld in 1997.

de mens met de aarde uitspookt omdat God het allemaal zal oplossen. De inwoners van Paaseiland dachten naar alle waarschijnlijkheid hetzelfde: als ze maar dat laatste beeld zouden oprichten dan zouden de goden hen wel komen redden. Dus dat magische zelfver-nietigende denken is in hoge mate onderdeel van het menselijk bestaan. Ik vind dat we ons daarvan bewust moeten zijn. In een bepaald opzicht schreef ik dit boek ook als een karakterschets van de *homo sapiens* die steeds weer dezelfde fouten maakt. Ik denk dat de enige manier om daaraan

te ontsnappen is: het onder ogen zien dat we niet echt zo slim zijn als we denken te zijn, dat we onze intelligentie nog niet ten volle hebben ontwikkeld.

VERANDERINGSTEMPO VERSNELT

Ik zie de mens als experimentele dieren, die voor een groot deel zichzelf hebben gecreëerd. Tijdens onze evolutie zijn we namelijk in toenemende mate gevormd door cultuur, tot op zekere hoogte weten we ons steeds beter te beschermen tegen de aanvallen van het weer, hitte, kou, honger, dorst. Hoe ingewikkelder onze culturen zijn geworden, des te meer we de natuur weten te trotseren en dit proces is uit de hand gelopen. In het begin voltrokken de ontwikkelingen zich heel langzaam, honderdduizenden jaren lang veranderde de technologie nauwelijks, maar tegen het eind van het Stenen Tijdperk en het begin van de Bronstijd versnelt dat proces zich razendsnel, vooral na de uitvinding van de landbouw. Daardoor is het tempo van culturele veranderingen versneld en blijft zich almaar versnellen. We zien daarbij dat de snelheid van de bevolkingstoename en die van de technologische veranderingen hand in hand gaan. Sinds de industriële revolutie is het veranderingstempo zo snel geworden dat de mensen de sociale en technologische veranderingen in hun eigen tijdperk kunnen waarnemen, iets dat iemand uit bijvoorbeeld de vijftiende eeuw niet kon. Zijn leven en dat van zijn ouders kende geen verschil. Vandaag de dag is die snelheid zo hoog dat de vaardigheden die wij op school leren binnen tien à vijftien jaar verouderd zijn. Toch zijn wij fysiek gesproken hetzelfde als de mens uit het Stenen Tijdperk, die op de laatste mammoeten joeg. Wij zijn jagers uit de ijstijd. De laatste 40. tot 50.000 jaar heeft er zich in ons maar zeer weinig fysieke evolutie plaatsgevonden, bijna alles is culturele verandering.

Met andere woorden: wij gebruiken software uit de 21ste eeuw op hardware die de afgelopen 50.000 jaar niet verbeterd is en niet is aangepast aan de huidige tijd. Dat heeft een uitermate gevaarlijke situatie geschapen waarbij onze werktuigen steeds krachtiger zijn geworden maar onze wijsheid niet.

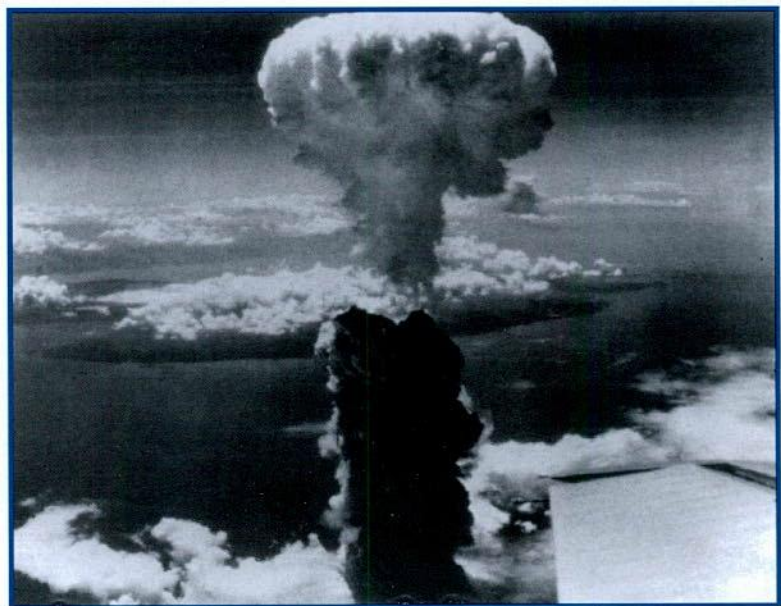
Onze geestelijke mogelijkheden om te voorzien wat de consequenties zijn van onze technologische vernieuwingen hebben zich volstrekt niet uitgebreid. Dat blijft dezelfde oude apparatuur die we altijd al hadden. Omdat we onze technologie niet onder controle kunnen houden en niet in staat zijn ze allemaal sociaal nuttig te laten zijn, brokkelt de sociale cohesie af. Wij zijn in feite als een kind van vijf jaar dat leert een straalvliegtuig te besturen of als een aap met een machinegeweer. De periode vanaf het begin van de landbouw tot nu beslaat slechts 0.2 procent van de meer dan tweeënhalf miljoen jaar die de mensachtigen op aarde zijn. Van het eerste bewerkte vuursteen tot het eerste gesmolten ijzer duurde naar schatting zo'n drie miljoen jaar, van het eerste ijzeren werktuig tot de waterstofbom duurde slechts drie duizend jaar. Die explosieve ontwikkeling heeft een levensbedreigende situatie opgeleverd. Zeker nu in de leidende cultuur de ware macht in handen is gekomen van wat president Eisenhower noemde 'het militair-industrieel complex.' De Amerikaanse politici hebben enorme budgetten nodig om hun verkiezing te kunnen financieren. Dat geld komt van de grote concerns die hun winsten maken in de wapenindustrie of in andere hoog technologische wereldwijd opererende industrieën en die dus afhankelijk zijn van de Amerikaanse hegemonie om ongestoord te kunnen functioneren.

VERNIETIGING ALS ECONOMISCHE GROEI

Het Amerikaanse rijk lijkt op dat van de Azteken, waarbij ondergeschikte staten hun eigen interne structuur mochten behouden zolang ze maar schatplichtig bleven aan de machtigste staat. Kwam men daartegen in opstand dan greep het leger in om te zorgen dat er geen eind kwam aan de stroom rijkdommen die de elite in het moederland in het zadel hield. Zoals we uit de geschiedenis weten loopt dat op een keer fout af, zonder dat de mens daar een les uit leert. Dat komt omdat wij meestal op korte termijn denken. Wij zijn maar zeer zelden in staat om op lange termijn te denken. We overzien de consequenties van ons handelen niet echt. De militaire en sociale kosten van het heersen over andere volkeren bijvoorbeeld spelen geen rol, net zomin als de milieuvernieting als kostenfactor wordt gezien. Integendeel, de aanslag op water, lucht, grond wordt als opbrengst doorberekend in het bruto nationaal product. Het kappen van uitgestrekte wouden voor de productie van brandhout of papier of voor veeggrond wordt niet gezien als een aanslag op de natuur maar als economische groei. Terwijl het toch een feit is dat een beschaving van de rente van de natuur zal moeten leven, het surplus, en niet van haar kapitaal, wil men

tenminste overleven. Ons huidig gedrag is typisch voor falende samenlevingen die op het hoogtepunt van hun hebzucht en arrogantie zijn. Hebzucht is de brandstof van de kapitalistische motor. Wat dat betreft is de vooruitgangsbepoefte op een desastreuze mislukking uitgelopen. Zoals gezegd, de moderne mens is ontwikkeld als jager/verzamelaar in de ijstijd, die elke dag weer voor het korte termijnprobleem stond eten te vinden. En wij zijn niet wezenlijk veranderd. Wij zijn erg goed in het oplossen van een acuut probleem waarmee we geconfronteerd worden. Wij zijn onvoorstelbaar ingenieus. We kunnen geweldig goed onze energie focussen om een probleem dat direct voor ons ligt op te lossen, maar als het probleem pas over tien of honderd jaar urgent wordt dan is het veel moeilijker voor de mens om zich daarop te concentreren. Bovendien spelen er ook te veel onzekere factoren mee. Daarom pleit ik in 'Kleine Geschiedenis van de Vooruitgang' onder andere voor het betrachten van een bepaalde bescheidenheid. We moeten inzien dat we niet zo slim zijn als we aannemen en niet zo goed vooruit kunnen kijken. En als we de consequenties van onze eigen activiteiten niet kunnen voorzien en er zijn redenen om aan te nemen dat er negatieve aspecten aan kleven die catastrofaal kunnen uitwerken, dan is mijn voorstel: doe het zeker niet."

De Nederlandse editie van de Kleine Geschiedenis van de Vooruitgang verschijnt in maart bij uitgeverij Cossee, Amsterdam. Stan van Houcke heeft een weblog: <http://stanvanhoucke.blogspot.com>

Radioactieve stofwolk boven Nagasaki, de Japanse stad die op 9 augustus 1945 werd getroffen door een atoombom. De bom ontplofte 500 meter boven de grond; 27.000 mensen kwamen daarbij op slag om het leven.

Humanistisch Verbond bezint zich op inhoudelijke thema's

AUTONOMIE

Het HV wil zich in de toekomst meer toelagen op de levensbeschouwelijke maatschappelijke discussie. Dit betekent onder meer dat we in samenwerking met de partners uit de Humanistische Alliantie een humanistisch geluid willen laten horen over actuele en morele thema's. Aankomend jaar – het jubileumjaar van het HV – zal vanuit het HV het thema autonomie centraal staan. Autonomie is vanuit humanistische optiek niet alleen maar 'individuele vrijheid', maar ook een poging een goed en mooi leven vorm te geven, voor jezelf én voor anderen. Rondom het thema autonomie worden – naast een aantal publicaties – onder andere de dr. J.P. van Praag-prijs (mei) en de Socrateslezing (november) georganiseerd. Hierover leest u de komende tijd meer op www.humanistischverbond.nl

ACTUALITEITEN

Daarnaast bereidt het HV een inhoudelijk standpunt over de antiterrorismewetgeving voor. Ook buigt het Verbond zich over de veelbesproken WMO (Wet Maatschappelijke Ondersteuning). Welke ideeën, waarden en idealen zitten er – al dan niet – achter deze nieuwe wet?

DE SOCIALE AGENDA

De Volkskrantlezers onder u zijn waarschijnlijk bekend met 'de sociale agenda'. De sociale agenda – georganiseerd door ondermeer de Volkskrant – is bedoeld om sociale onderwerpen die vaak ad hoc in de publiciteit komen, wat langduriger te bespreken. Het gaat onder andere over de volgende thema's/vragen:

- (1) betekent welvaartsgroei automatisch geluk?
- (2) hoe kunnen we menselijk talent stimuleren?
- (3) hoe verbeteren we de kwaliteit van de publieke dienstverlening?
- (4) hoe kan de onderklasse emanciperen?
- (5) hoe worden we burgers met betere omgangsvormen?
- (6) hoe geven we de multiculturele samenleving vorm en (7) hoe stimuleren we duurzaamheid? (zie voor meer informatie: www.desocialeagenda.nl)

Tijdens een visiediscussie met vertegenwoordigers uit de Humanistische Alliantie (HA) bleek dat deze zeven thema's ook voor humanisten een goed aanknopingspunt voor debat zijn.

Verschillende organisaties uit de HA – waaronder uiteraard het HV – zullen zich dan ook de komende tijd met deze thema's bezighouden. Een voorzet wordt gegeven op 17 februari tijdens de jaarlijkse Humanistische Alliantie netwerkdag. Meer over deze netwerkdag op www.human.nl.

VOORJAARSSYMPOSIUM

Op vrijdag 10 maart 2006 wordt er door het Humanistisch Verbond (HV) en de Universiteit voor Humanistiek (UvH) voor de humanistisch geestelijk raadsleden een voorjaars symposium georganiseerd onder de titel 'Humanisme als professie'.

Anno 2006 heeft het geestelijk raadswerk niet aan belang ingeboet. In het kader van het zestigjarig bestaan van het Humanistisch Verbond streven we ernaar een plaatsbepaling te bieden en nieuwe wegen te verkennen die recht doen aan het rijke en veelkleurige humanistisch geestelijk werk.

Dagvoorzitter is mw. prof. dr. Hans Alma. Met bijdragen van; dr. Ton Jorna, prof. dr. Peter Derkx en prof. dr. Harry Kunneman, allen verbonden aan de UvH.

Esther Wit/Roeland Ensie

WORD NU LID

Zelfbeschikking, verantwoordelijkheid, verdraagzaamheid en gelijkwaardigheid zijn de kernbegrippen van het Humanistisch Verbond. *Zelf denken samen leven* is onze lijfspreuk. Praat, denk en werk mee aan een humanistische toekomst!

Naam: Voorletter(s): M/V ☐

Adres:

Postcode: Woonplaats:

Telefoonnummer: Geboortedatum:

Datum:

Word nu lid en ontvang De Stuifzandsamenleving van Kees Schuyt (winnaar J.P. van Praag-prijs 2006) als welkomstcadeau!

Ik word lid van het Humanistisch Verbond en betaal € _____ per jaar. *Als lid ontvang ik 4x per jaar het ledenblad Humus.

Ik ontvang graag meer informatie over de diensten, cursussen en publicaties van het Humanistisch Verbond.

Ik word donateur en ontvang 2x per jaar een acceptgiro en informatie over projecten en activiteiten.

* de minimumcontributie is € 52,50 per jaar, jongeren tot 27 jaar betalen € 23,50 per jaar, mensen met een minimuminkomen € 28,00

Stuurt u deze bon naar het Humanistisch Verbond, t.a.v. afdeling
publieksvoorlichting, Antwoordnummer 10938, 1000 RA,
Amsterdam. Voor meer informatie kunt u ook bellen met (020)
521 90 90 of kijken op onze website www.humanistischverbond.nl

Humanistisch Verbond

CARRIE

DAKLOZENOPVANG

Ik wist wel dat Rotterdam populair was. Maar ik dacht dat dat kwam door de skyline. Door de Erasmusbrug, dat geknakte fallussymbool, dat met touwen overeind gehouden moet worden en onze Hef, de spoorbrug waarop onze opa's nog hebben gevochten in de oorlog. En door de Euromast, die net iets kleiner is dan de minaret van onze volgende moskee. Maar ik wist niet dat de daklozenopvang uit Rotterdam ook zo beroemd was.

Tot ver over de grenzen zeggen ze in het gemeentebestuur. Mensen over de hele wereld komen misbruik maken van onze daklozenopvang. Die prachtige slaapzalen waar je komt te liggen naast die ene man die praat in zijn slaap en die andere die stinkende scheten laat.

Tot in Antarctica aan toe schijnen opperhoofden elkaar via de tamtam laten weten hoe je daar bij ons van kunt profiteren. Volksstammen komen ons en onze opvang overspoelen!

MENSEN OVER DE HELE WERELD MAKEN MISBRUIK VAN ONZE DAKLOZENOPVANG

Dat kan natuurlijk niet, zeggen ze in het gemeentebestuur. We moeten selecteren. Eigen daklozen eerst. Elke man of vrouw die nu in Rotterdam op straat staat en € 3,50 bij elkaar heeft gesprokkeld voor een nachtje onderdak gaat eerst naar het Centraal Onthaal. Dat is een ander woord voor een loket waar je een pasje moet aanvragen. Waar je moet bewijzen dat je binding hebt met Rotterdam.

En daar zijn objectieve criteria voor.

Als je 2 jaar hebt gezeten, heb je geen binding met Rotterdam.

Als je 2 jaar gereisd hebt van goot naar goot of van de ene afkickkliniek naar de andere heb je ook geen binding met Rotterdam.

'IK DACHT DAT HÉT KENMERK WAS VAN EEN DAKLOZE DAT JE NERGENS WOONT'

En als je in Rotterdam geboren en getogen bent, je kinderen wonen er allemaal, je had er je huis en je bedrijf, je bent er aan de drank geraakt en uit elke kroeg gezet, je hebt er met je levercirrose in het ziekenhuis gelegen... dan nog, heb je geen binding met Rotterdam.

Niet, als je niet kunt bewijzen dat je de laatste twee jaar in Rotterdam hebt gewoond.

Ik dacht dat dát nou precies het kenmerk was van een dakloze. Dat je nergens woont. Laat staan dat je dat kunt bewijzen.

In de krant verschijnen mooie verhalen. Dat ons gemeentebestuur in zeven jaar alle daklozen van de straat wil hebben. Dat vond ik hartverwarmend. Tot ik hoorde hoe ze dat voor elkaar willen krijgen. Door daklozen te weigeren bij de stadsgrens. Door ze niet mee te tellen als mens. En door ze niet alleen uit elke statistiek te verwijderen, maar ook uit de opvang zelf.

Wat gemeen.

Rectificatie

In de Humanist 6/2005 stond in deze rubriek in een bericht over de dood van Andries van Dantzig per abuis een keer de naam Andries Knevel vermeld. Onze excuses voor deze storende fout. De redactie

MONDRIAAN, BREITNER EN SLUIJTERS

Het Singermuseum Laren (nabij Hilversum) doet opnieuw van zich spreken. Nu met de presentatie van schilderwerken uit de verzameling van Jan Esser. Johannes Fredericus Samuel Esser (1877-1946) mag dan veel minder bekend zijn geworden dan Boymans of Van Beuningen, zijn kunstverzameling was zeker zo belangrijk. En zijn leven is beslist een documentaire waard.

Essers grootvader, een spaarzaam en sober levend man, stichtte in Leiden een ziekenfonds en een begrafenisfonds. Zijn zoon was een *bon vivant* met een passie voor kunst, muziek, sport en paarden. Diens zoon Jan, de latere verzamelaar, had iets van zowel vader als grootvader.

Esser studeerde medicijnen, was een fanatiek sporter en een getalenteerd schaker. In 1908 werd hij zelfs schaakkampioen van Nederland.

Ook zakelijk gezien ontbrak het hem

niet aan talent – belangrijk voor een verzamelaar. Na zijn studie werd Esser scheepsarts. De kapitein met wie hij tijdens de reis schaakte, telegrafeerde op weg naar een haven de komst van een ‘schaakfenomeen’, zodat bij aankomst direct een toernooi tegen de beste stedelijke schakers kon plaatsvinden. Jan won altijd, simultaan en geblinddoekt. Terug in Nederland was hij korte tijd huisarts, onder meer in Amsterdam, waar hij de schilders Breitner en Jan Sluijters als patiënt en kunstenaar leerde kennen. Hij kocht hun werk en dat van andere kunstenaar en begon zo een verzameling van schilderijen, meubelen, tapijten, porselein et cetera. Zijn grote huis werd een trefpunt van kunstenaars, dichters en andere cultuurminnaars.

De Eerste Wereldoorlog bracht een totale ommekeer. Esser werd oorlogschirurg. Als (eerste) plastisch

chirurg opereerde hij ernstig verminkte gezichten in Moravië, Wenen, Berlijn. Ook ontwikkelde hij nieuwe medische technieken. Hij hoopte ergens een eigen staatje te kunnen stichten om verminkte oorlogsslachtoffer, ongeacht hun nationaliteit, te kunnen helpen. Daarnaast bleef hij zakenman, zodat hij schilderijen kon blijven kopen. Na zijn emigratie naar de VS verspeelde hij zijn gehele vermogen in een keer.

‘Mondriaan, Breitner, Sluijters e.a.’ is een buitengewoon boeiende en gevarieerde expositie van de schilderijen die Esser bezat. Ook zeer geschikt om met het gezin te bekijken. De tentoonstelling is nog te bezoeken tot en met 28 april. De prachtige catalogus is uitgegeven door Waanders (€ 24,95).

AdB

IGNATIEFF PARLEMENTSLID

In de literatuur en wetenschap kon hij zijn ideeën de vrije loop geven, maar nu moet Michael Ignatieff ze in de praktijk gaan brengen. Hij werd eind vorige maand in het Canadese parlement gekozen. De hoogleraar Mensenrechten (Harvard en Toronto) neemt er zitting in voor de Liberale Partij van de onttroonde premier Martin. In de Canadese media wordt de 58-jarige intellectueel al genoemd als toekomstig partijleider en premier van het land. Jaren was hij actief in de Britse media (onder meer als presentator van het befaamde BBC-cultuurprogramma ‘The Late Show’, en commentator van internationale schendingen van de mensenrechten). Hij heeft zestien boeken geschreven en stamt uit een beroemd Rus-

sisch aristocratisch geslacht. Maar er was ook kritiek op de rijzende politieke ster. Zo werd hij beschuldigd van opportunisme om na decennia in het buitenland als ‘sterkandidaat’ van de liberalen de Canadese politiek te willen redden. Ook werd zijn steun aan de Amerikaanse invasie in Irak in 2003 hem voor de voeten geworpen. Bedenkelijker nog was het, dat Ignatieff als mensenrechtenskundige de toelaatbaarheid van martelen bij terreurverdachten heeft verdedigd, indien dat mensenlevens zou kunnen redden. Tijdens de verkiezingscampagne legde hij de kritiek naast zich neer. Hij stelde dat zijn kiezers ‘een werkpaard willen en geen showpaard’. Die belofte mag hij nu gaan inlossen.

CENSUUR (1934-2006)

In 1934 werd de VARA bestraft met één dag radiostilte. Zij had vijf minuten radiostilte in acht genomen tijdens de onthoofding van Marinus van der Lubbe. Eerder was al ingegrepen bij onwelgevallige hoorspelen en politiek getinte programma’s. Tenslotte mocht zelfs ‘De Internationale’ niet meer ten gehore worden gebracht. Ook de AVRO werd gecensureerd: zo werd een lezing over ‘de godslasterlijke’ Spinoza’ verboden. Maar de climax werd bereikt in 1936 toen de regering de zendmachtiging van de VRO, de Vrijdenkers Radio Omroep introk. Eén uurtje per maand hadden ze! Dat alles op advies van de Radio-omroep Controle Commissie. Ondanks artikel 7 van de Nederlandse grondwet (‘Niemand heeft vooraf verlof nodig...’). Dat kon allemaal in het toenmalige ‘democratische’ Nederland.

In confessionele kringen zag men liever een corporatief stelsel (met adviserende corporaties van bedrijfstakken in plaats van politieke partijen en een parlement), met een krachtig staatshoofd. Niks Verlichting, volkssoevereiniteit! Colijn zou ten slotte zelfs een staatscommissie instellen om de grondwet in meerdere opzichten te wijzigen. Dat plannetje kwam net te laat; de Duitsers waren hem voor. Saneringsplannen die uiteraard ook gesteund werden door de nationaal socialist Anton Mussert (NSB).

VERS VAN DE PERS

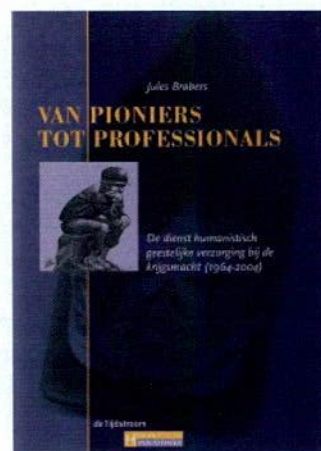
Eric Duivenvoorden, *Met emmer en kwast. Veertig jaar Nederlandse actieaffiches 1965 – 2005*. Uitgeverij Het Fort van Sjakoo, Amsterdam. Boek 208 blz. met 600 kleurenillustraties + cd-rom met 7500 affiches. Paperback € 29,95, hardcover € 45,00.

Van Provo in 1965 tot de andersglobaliseringsbeweging in 2005 hebben actiegroepen en emancipatiebewegingen eraan bijgedragen dat het politieke, sociale en culturele klimaat in Nederland ingrijpend is gewijzigd. Voor degenen die geen toegang hadden tot gevestigde media vormden affiches bij uitstek het medium waarlangs de wensen, verlangens en eisen van de veranderende samenleving aan het grote publiek kenbaar werden gemaakt. Meer dan 42000 affiches uit de periode 1965-2005 liggen in de archieven opgeslagen. In dit boek staan 600 affiches die tot de mooiste en meest bijzondere gerekend mogen worden. Ze zijn voorzien van een begeleidende tekst waarin in vogelvlucht een historisch overzicht wordt gegeven van een turbulente en kleurrijke periode in de recente Nederlandse geschiedenis. De bijbehorende cd-rom bevat duizenden afbeeldingen, ook van wat minder esthetisch verantwoorde ontwerpen. De

auteur, filosoof en socioloog, publiceerde in 2000 zijn 'Geschiedenis van de Nederlandse kraakbeweging 1964-1999' en in 2005 'Het kroningsoproer – 30 april 1980, reconstructie van een historisch keerpunt'. Boek en cd-rom zijn voorbeeldig uitgegeven.

Jules Brabers, *Van pioniers tot professionals. De dienst humanistisch geestelijke verzorging bij de krijgsmacht (1964 – 2004)*. De Tijdstroom, Utrecht. 150 blz., met enkele zwart-wit illustraties, € 19,00.

Na een jarenlange strijd van de humanistische beweging om erkenning van het recht op geestelijke verzorging op humanistische grondslag, konden in 1964 vijf raadslieden aan de slag bij defensie. Nu is de dienst humanistische geestelijke verzorging niet meer weg te denken uit de krijgsmacht en heeft ze de plaats en erkenning die haar toekomt. Historicus Jules Brabers heeft voor het Humanistisch Archief de geschiedenis van de dienst uitgeplozen en beschrijft de ontwikkelingen van de roerige jaren zestig, soldatenvakbonden, Libanon, de Koude Oorlog, het einde daarvan tot de afschaffing van de dienstplicht.

Niet alleen de zendgemachtigden, ook de kranten werden gecensureerd. Bij 'onwettige' – te politieke – uitslatingen werd meerdere keren beslag gelegd op de pers. Socialistische kranten waren dat wel gewoon, maar voor *Volk en Vaderland* (NSB) – waarin tenslotte ook (verboden) antisemitische artikelen verschenen – was dat toch wel even wennen. Per saldo waren toch vooral de vrijdenkers een doorn in het oog van protestanten, katholieken en ...liberalen. Dat waren republikeinen. Ze hadden Wilhelmina's vader, Koning Willem III 'Koning Gorilla' durven noemen en haar gemaal Prins Hendrik een schuinsmarcheerder. Ze hadden in '36 bovendien de kant gekozen van de muiters op de Zeven Provinciën; steunden het Indonesische nationalisme; namen de Kerken op de korrel. Ook streden ze in de Spaanse Burgeroorlog tegen Franco (1936-'39) en wilden ze ongelimiteerd joodse en politieke vluchtelingen uit Duitsland toelaten. Maar het ergste: het waren welbespraakte en helder schrijvende atheïsten. Bisschoppen, pastoors waarschuwden, riepen op hen de mond te snoeren. Toch werden hun brochures goed verkocht en trokken hun sprekers, zoals Anton Constandse, volle zalen. Niet alleen in Amsterdam. Allemaal opsluiten was geen optie, maar wat was dan wel mogelijk? Op voorstel van de NSB - de Rooms Katholieke Staatspartij wekte via de KRO de indruk dat het haar initiatief was

– werd in 1936 besloten de Vrijdenkers Radio Omroep de zendtijd te ontnemen. Het heeft lang geduurd voor de Vrijdenkers die terugkregen; evenals de Spanjestrijders hun Nederlandse nationaliteit. Inmiddels is hun de zendtijd met andere argumenten opnieuw ontnomen. En dreigt op die van de humanisten onevenredig te worden gekort. Argumenten? Onvoldoende draagvlak! Toch is door het Sociaal Cultureel Planbureau en recent door Het Verweij Jonker Instituut, evenals door onderzoeksinstituten als het KASKI (katholiek) aangetoond dat de humanistische opvattingen over levensbeschouwing en samenleving in ruime mate door de samenleving gedeeld worden. Repressieve tolerantie? Herhaalt de geschiedenis zich? Niet precies. Wel 'zo en bijna zo', om met Thucydides te spreken. (AdB)

Frank van Vree, 'De Nederlandse pers en Duitsland 1930-1939' (Groningen 1989). SCP, 'Secularisatie in Nederland 1966-1991' (1994, werkt met de tweetrapsvraagstelling); CBS, 'Kerkelijke gezindte en kerkbezoek' (2000, werkt nog steeds met de oppervlakkige ééntrapsvraagstelling). Vervolgonderzoek van het SCP levert bijvoorbeeld voor Limburg een percentage van 49,2 buitenkerkelijken op tegen 14 procent volgens de CBS norm. Zie: André de Bruin, 'Het andere gezicht van Limburg' (Amsterdam 2000).

VERS VAN DE PERS

Chris Vos e.a., *De Geheime Dienst. Verhalen over de BVD*. 200 blz., met een dvd waarop de gelijknamige tv-documentaire, vervaardigd voor de NPS. € 24,50

Mislukkingen bereiken de pers, successen blijven geheim. Dat is de tragiek van elke geheime dienst, ook die van de Binnenlandse Veiligheids Dienst, die Nederland tijdens de Koude Oorlog moest beschermen tegen binnen- en buitenlandse gevaren. In dit boek, de vrucht van jarenlange research voor een tv-documentaire die in 2004 is uitgezonden, de beschrijving van een aantal merkwaardige escapades van de Dienst, zoals het zelf opzetten en exploiteren van een communistische 'partij' compleet met agit-prop-krantje, het doorzoeken van fractieruimtes in de Tweede Kamer, het uitzenden van fake-boodschappen naar het Oostblok, boodschappen die succesvol gestoord werden door de collega's in Moskou en daarvoor nooit beluisterd konden worden.

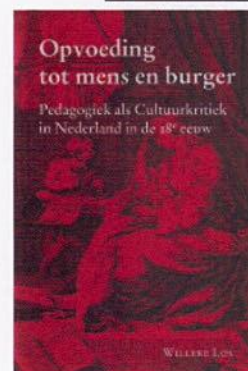
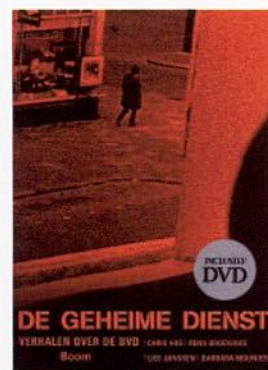
Willeke Los, *Opvoeding tot mens en burger. Pedagogiek als Cultuurkritiek in Nederland in de 18^e eeuw*. Uitgeverij Verloren, Hilversum. 368 blz., met enkele zwart-wit illustraties, € 35,00.

De Nederlandse achttiende eeuw staat bekend als de eeuw van pedagogische vernieuwing. Vooral de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen geniet in dit opzicht een

goede reputatie. Het Nut dankt haar succes aan een decennialange voorafgaande discussie over misstanden in opvoeding en onderwijs en de mogelijkheden deze te verbeteren. In dit boek brengt Willeke Loos deze discussie, die aan de basis stond van de onderwijshervormingen aan het eind van de achttiende eeuw, aan de hand van uitgebreid bronnenmateriaal in beeld. Het levert soms kostelijke hoofdstukken op, zoals dat over de reacties in Nederland op Rousseau's filosofische vertelling 'Emille', wegens 'goddeloze en verderfelijke stellingen, strijdigheid met Gods heilig Woord en strekkende tot ondermijning' verboden door de Staten van Holland en West-Friesland.

Wilhelm Schmid, *De kunst van het evenwicht. 100 facetten van levenskunst*. Ambo, Amsterdam. Hardcover, 151 blz. € 18,95.

In vervolg op zijn 'Filosofie van de levenskunst' biedt de Duitse hoogleraar filosofie Schmid in dit boek een boeiende staalkaart van de praktijk van levenskunst in het alledaagse bestaan. Met korte, toegankelijke stukken, opmerkelijk licht van toon voor iemand van zijn herkomst, laat Schmid zien hoe je, wanneer het evenwicht eens zoek is, de balans kunt terugvinden en het leven interessanter, leerzamer en betekenisvoller kan worden. Mooie voorbeelden, hoe filosofie behulpzaam kan zijn bij het zinvol vormgeven van het leven. Een klein juweel.

FILM

TEKST
YANAÏKA ZOMER

CACHÉ

Regisseur Michael Haneke ('Funny Games', 'La Pianiste') heeft nog nooit een luchtige film gemaakt. Ongemakkelijk schuiven in je stoel, af en toe wegstijgen en een knagend gevoel achteraf, zijn allemaal onderdeel van de Haneke-beleving. Toch wil hij zijn publiek enkel confronteren met zichzelf. In 'Caché', waarmee Haneke de prijs voor beste regie won op het filmfestival in Cannes, is dat niet anders.

Juliette Binoche en Daniel Auteuil spelen een gelukkig links-intellectueel echtpaar (Anne en Georges) dat voldoende geld verdient om in luxe te kunnen leven. Dan ontvangen ze een videoband waarop niets anders te zien is dan hun eigen huis. Eerst denken ze nog aan een flauwe grap, maar in de periode

daarna arriveren er steeds meer pakketjes en onheilspellende tekeningen. Het echtpaar wordt bang, maar hoeft niet te rekenen op hulp van de politie.

Als ze op een dag een videoband krijgen van Georges' ouderlijk huis, begint hij te vermoeden wie de dader is. De zoektocht die volgt is er niet alleen één naar de afzender van de video's, maar ook één naar zijn eigen verleden. Georges komt erachter dat de egoïstische keuzes uit zijn kindertijd grote gevolgen hebben gehad voor het heden.

'Caché' gaat over schuld en verantwoordelijkheid. Haneke verbindt hier het persoonlijke met het maatschappelijke. De film stelt vragen bij ons immigrantenbeleid en de manier waarop wij omgaan met ouderen. Maar het gaat ook over de vraag of wij altijd handelen naar onze politieke overtuigingen. In zekere zin hebben we allemaal een slecht geweten. De vraag is alleen of we dit onder ogen willen komen of zo diep willen wegstoppen dat we het gewoon vergeten.

'Caché' is op 2 februari in première gegaan tijdens het International filmfestival in Rotterdam.

LEZINGEN & SYMPOSIA

Lezing 'Europa en China: botsende beschavingen?'

15 februari, Maastricht

Lezing door prof. dr. U. Libbrecht, emeritus hoogleraar sinologische studies, Chinese filosofie en Boeddhologie, KU Leuven. De eerste diepgaande confrontatie tussen de Europese en Chinese cultuur vond plaats in de laatste decennia van de zestiende eeuw toen missionarissen van de jezuïtenorde een poging deden om de Chinese bevolking te bekeren tot het christendom. Zij verkondigden niet alleen het evangelie, maar gaven de Chinezen ook informatie over de westerse wetenschappen en techniek.

De Opiumoorlog van 1840 vormt het begin van een verandering tussen China en Europa die duurt tot na de Tweede Wereldoorlog. Vandaag wordt China vooral gezien als een markt met ruim één miljard potentiële kopers.

Locatie: Aula Minderbroedersberg 4-6. Aanvang: 20.00 uur. Toegang gratis.

Nadere informatie: www.sg.unimaas.nl

Netwerkdag Humanistisch Verbond en Humanistische Alliantie

17 februari, Driebergen

De Humanistische Alliantie en het Humanistisch Verbond organiseren een netwerkdag voor medewerkers, vrijwilligers en lokale bestuurders. Het Humanistisch Verbond presenteert zijn toekomstvisie en de Humanistische Alliantie de agenda. Leden krijgen de gelegenheid hun werk te belichten. Verder is er tijd voor muziek, een hapje en drankje.

Locatie: Antropia, Driebergen (nabij het station). Tijdstip: 13.00 tot 18.00 uur.

Nadere informatie en aanmeldingen: www.human.nl

Symposium 'Verwarring en verwondering'

24 februari, Deventer

De westerse wereld en de Nederlandse samenleving in het bijzonder lijken in de war. Doel van dit symposium is zicht krijgen op dat waar mensen nu precies over in de war zijn. Is het een gebrek aan visie? De eigen identiteit? Het multiculturele drama? Spirituele armoede? Is die verwarring typisch Nederlands? Is het mogelijk om anders te denken? Deelnemers gaan in gesprek met onder andere socioloog Joop Goudsblom, politicus Jan Marijnissen, theoloog en predikant Perone Bodaert en bestrijder van het strafrecht Louk Hulsman. Het symposium wordt georganiseerd door Academie Vitae en Filosofie Oost-West. Voertaal is gedeeltelijk Engels.

Locatie: Lebuïnuskerk, Kleine Poot 7. Tijdstip: 12.00-20.00 uur. Prijs: € 90. Nadere informatie: www.filosofie-oostwest.nl

Trainingsweekend 'Socratisch gesprek'

25 & 26 februari, Leusden

Heb de moed je eigen verstand te gebruiken, maar doe het samen met anderen. Dat is de kern van de Socratische methode. Een Socratisch gesprek is geen debat, maar een gezamenlijk dialogisch onderzoek, een poging om een echt gemeenschappelijk denkproces vorm te geven waarin recht wordt gedaan aan ieders inbreng en twijfel. Tijdens dit workshopweekend wordt onder deskundige leiding geprobeerd een

antwoord te vinden op de volgende vragen: wat is de rol van het gevoel bij morele beslissingen, wanneer moet je iemand sturen en wanneer ben je met iemand verbonden? Uitgangspunt is een concreet voorbeeld uit de praktijk.

Locatie: Internationale School voor Wijsbegeerte (ISVW), Dordeweg 8, Leusden. Aanvang: zaterdag 10.30 uur; einde: zondag 17.00 uur. Kosten: € 217,50 (congres, consumpties, lunch en diner) of € 256,40 (inclusief overnachting en ontbijt)

Nadere informatie: www.isvw.nl

Symposium 'Humane waarden als basis voor best practices in de ouderenzorg'

28 februari, Hoogeveen

Doel van dit symposium is het bij elkaar brengen van managers, kwaliteitsfunctionarissen en geestelijk verzorgers in het noorden van het land die betrokken zijn bij actuele ontwikkelingen in de ouderenzorg voor visieontwikkeling en het bevorderen van uitwisseling en debat. Centrale vraag: welke meerwaarde kan het consequent werken vanuit humane waarden hebben bij het implementeren van het nieuwe toetsingskader voor verantwoorde zorg? Dit symposium dient verder als oprichtingsbijeenkomst van de Afdeling Noord van het Platform Humane Zorg, een initiatief van de Humanistische Alliantie. Sprekers: Harry Kunne-man, hoogleraar sociale en politieke theorie aan de Universiteit voor Humanistiek en voorzitter van de Humanistische Alliantie en Hans Becker, voorzitter van de Raad van bestuur van Humanitas Ouderenzorg Rotterdam en bijzonder hoogleraar aan de UvH op het gebied van Humanisering van Zorg.

Tijdstip: 14.00 uur tot 17.00 uur. Locatie: Jannes van der

SleedenHuis, Eisenhowerlaan 10. Deelname: gratis. Aanmeldingen: M.Veenman@uvh.nl (Mira Veenman). Na aanmelding ontvangt u een bevestiging van uw deelname en een routebeschrijving.

Symposium Humanistisch Vormingsonderwijs

17 maart, Utrecht

Voor een levende democratie moet elke generatie opnieuw bewust gevormd worden in deze complexe manier van samenleven. Op het symposium 'Gevoel voor het geheel. Over burgerschapsvorming in humanistisch perspectief' komen de volgende vragen aan bod: hoe ontwikkel je een gevoel voor het geheel bij kinderen; hoe ontwikkel je democratie van binnenuit bij nieuwe generaties kinderen; hoe help je kinderen zich te ontwikkelen tot volwaardige democratische burgers die actief kunnen en willen meedoen en niet veroordeeld zijn tot een plaats aan de zijlijn?'. Aanvang: 10.15 uur. Locatie: gebouw Woudstede van het APS, Zwarte Woud 2 in Utrecht. Kosten: € 15 (exclusief lunch) of € 20 (inclusief lunch). Voor overige belangstellenden respectievelijk: € 30 en € 35. Alle deelnemers ontvangen de publicaties 'Democratie van binnenuit' en 'Wegwijs in Levoland'. Inschrijven kan tot 10 februari. Nadere info: www.hvo.nl

Symposium 'India: een wereld vol paradoxen'

30 maart, Enschede

Wie in Bombay of New Delhi uit het vliegtuig stapt, komt niet in een ander land terecht maar in een andere wereld. Het verschil tussen rijk en arm is schrijnend. Eeuwenoude levensbeschouwingen als het Hindoeïsme en Boeddhisme staan naast een

snel ontwikkelend kapitalisme. De meest stabiele democratie van Azië gaat hand in hand met het kastensysteem. Dit symposium belicht de paradoxen van een bijzonder continent.

14.00 - 15.30 uur: 'De paradoxen van de modernisering in India' door prof. dr. Kristoffel Lieten, bijzonder hoogleraar kinderarbeid aan de Universiteit van Amsterdam en gasthoogleraar aan het Institute for Human Development in New Delhi.

16.00- 17.30 uur: 'Over(-)leven in Bombay en New Delhi' door prof. dr. Lodewijk Brunt, emeritus hoogleraar Stedelijke Vraagstukken.

Locatie: Vrijhof/Amphitheater.

Tijdstip: 14.00-17.30 uur.

Toegang gratis.

Nadere informatie:

www.utwente.nl/sg

RADIO

747 Live

Dinsdag, donderdag en vrijdag, radio 747. Van 14.00-15.45 uur.

Rechtstreeks radioprogramma vanuit Café Desmet in Amsterdam met gasten en live-muziek. Op dinsdag en vrijdag verzorgd door de Humanistische Omroep met presentator Theodor Holman. Publiek is van harte welkom.

Locatie: Plantage Middenlaan 4a, nabij Artis

Nadere informatie:

www.747live.nl of telefonisch: 035-672 2020.

de **HUMANIST**
een ware verlichting.
Ook op internet.
Kijk op
www.humanist.nl

EXPOSITIES

Professor Van Giffen en het geheim van de wierden

Tot en met 9 april, Groningen

Tentoonstelling over de belangrijkste Nederlandse archeoloog van de twintigste eeuw, professor dr. A.E. van Giffen en zijn onderzoek naar de wierden (in Friesland: 'terpen').

Het Groninger Museum heeft een van de grootste collecties in Nederland van oudheden uit de wierden. Aan de hand van originele objecten en beeldmateriaal wordt de ontwikkeling van de archeologie van de wierden getoond. Hieruit blijkt de grote

invloed van Van Giffen en de aan hem te danken vooruitgang in kennis.

Locatie: Groninger Museum,

Toornwerd 1903 © Groninger Museum.

Shirin Neshat

Tot en met 16 april, Amsterdam

Fotograaf, film- en videokunstenaar Shirin Neshat werd geboren in Iran, maar vertrok op zeventienjarige leeftijd naar Los Angeles om er een opleiding aan een kunstacademie te volgen. Tijdens haar verblijf in de Verenigde Staten breekt in Iran de revolutie uit en grijpt Ayatollah Khomeini de macht. Zestien jaar na haar vertrek uit Iran brengt Neshat voor het eerst weer een bezoek aan haar vaderland. De hernieuwde kennismaking maakt een diepe indruk. Neshat richt zich sindsdien op het onderzoeken en bespreken van haar relatie tot haar land en de islam en in het bijzonder de positie van de vrouw en de verhouding

man-vrouw. In Stedelijk Museum CS zijn zes werken te zien die een goed beeld geven van de ontwikkeling van haar carrière gedurende de afgelopen 15 jaar. Neshat wil géén politiekcorrecte, multiculturele modelkunstenaar zijn. Haar werken moeten een algemene zeggingskracht hebben die haar

publiek aan het denken zet. Locatie: Stedelijk Museum CS, 2e en 3e verdieping van het Post CS-gebouw Oosterdokskaai 5. Openingstijden: 10.00 tot 18.00 uur. Nadere informatie: www.stedelijk.nl

MUZIEK

Keniaanse dansmuziek:

Bana Kadori

18 februari, Amsterdam

Bana Kadori is een Keniaans dansorkest met drie zangers dat al in 1979 werd samengesteld door de in Kenia befaamde orkestleider Ochieng Kabasileh. Bana Kadori speelt een bruisende mix van Congolose rumba, Swahili dansmuziek en swingende benga uit Kenia.

Locatie: Koninklijk Instituut voor de Tropen (Grote Zaal). Mauritskade 63, Amsterdam

Aanvang: 20.30 uur. Prijs: € 20.

Nadere informatie: www.tropentheater.nl

Festival rond de late pianoconcerten van W.A. Mozart 11 tot en met 13 februari & 15 en 16 februari, Amsterdam

In het Mozartjaar voert het Orkest van de Achttiende Eeuw vijf verschillende programma's uit met vijf pianisten (Ronald Brautigam, Kristian Bezuidenhout, Paul Komen, Stanley Hoogland en Richard Egarr) in telkens twee van de latere pianoconcerten van Mozart gecombineerd met een ander werk in wisselende bezetting.

Locatie: Muziekgebouw aan 't IJ, Piet Heinkade 1.

Aanvang: 20.30 uur. Voorafgaand aan alle concerten vindt om 19.30 uur een inleiding

plaats. Prijs: € 25 per concert.

Passe Partout: € 100.

Voor nadere informatie: www.muziekgebouw.nl

TELEVISIE

De Toekomst

Maandag 19.55 uur, Ned. 3, VPRO. Tijdstip: circa 19.55 uur.

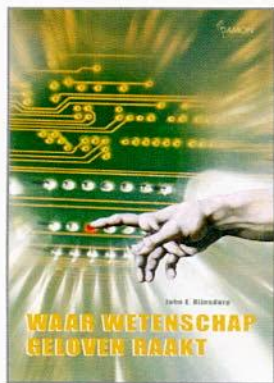
De VPRO doordenkt in een reeks van 21 uitzendingen hoe Nederland er over twintig jaar uit zou kunnen zien en wat de impact hiervan is op ons persoonlijk leven. Nederland staat nu nog nummer zes op de wereldranglijst van rijke landen. Worden we straks door China

of India ingehaald? Of behoudt Nederland zijn economische toppositie door goed gebruik te maken van de mogelijkheden die de nieuwe economische orde biedt? Hoe zullen de sociale verhoudingen zich ontwikkelen? Nemen de spanningen tussen moslims en niet-moslims toe of leeft ieder in zijn eigen culturele gemeenschap vreedzaam naast elkaar? En welke betekenis speelt de technologie in ons persoonlijk leven? Krijgen bejaarden straks een robothond voor de gezelligheid én om een oogje in het zeil te houden?

SEB

Seb '06

JOHN E. RIJSDORP

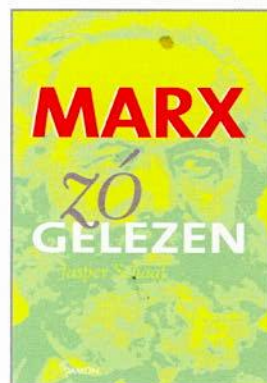
WAAR WETENSCHAP GELOVEN RAAKT

De moderne wetenschap lijkt vaak haaks te staan op religieuze belevingen en geloofsvertrouwen. *Waar wetenschap geloven raakt*

begeeft zich in dit spanningsveld. Op een toegankelijke manier worden concrete thema's uit de wetenschap, filosofie en religie besproken en met elkaar in verband gebracht. Veel bijbelpassages en andere religieuze teksten krijgen in het licht van de wetenschap een nieuwe betekenis.

Kernbegrippen in dit boek zijn 'ruimtetijd' als structuur van de kosmos, 'inspiratie' als bron van geloof en religie, 'de Natuurwet' en de filosofische notie van 'transcendentie'.

Isbn 90 5573 630 9, omvang 167 pp., prijs € 15,90

JASPER SCHAAF

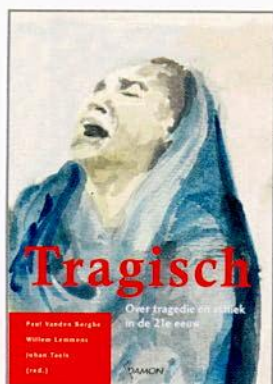
MARX, ZÓ GELEZEN

Wat kan het marxisme ons leren over de doodstraf, ontbossing en de export van Duitse alcohol van slechte kwaliteit? Dit boek bevat korte, sociaal- en politiek-

filosofische artikelen over Karl Marx, Friedrich Engels en het marxisme. Aan de hand van Marx' oorspronkelijke werk worden zowel actuele als historische thema's behandeld.

De rode draad in *Marx, zó gelezen* is de dialectische filosofie. Daarnaast komen veel onderwerpen aan de orde die men in weinig boeken over het marxisme zal aantreffen. Geplaatst in een breder sociaal-filosofisch kader leggen deze vraagstukken de kernpunten van het marxistisch denken bloot.

Isbn 90 5573 645 7, omvang 141 pp., prijs: € 16,90

PAUL VANDEN BERGHE,
WILLEM LEMMENS EN
JOHAN TAEIS (RED.)

TRAGISCH

Over tragedie en ethiek
in de 21e eeuw

In deze studie laten gerenommeerde auteurs als Paul van Tongeren, Willem

Lemmens en Paul Vanden Berghe hun licht schijnen over de positie en het belang van de tragedie aan het begin van de 21e eeuw. Na de teloorgang van de 'grote verhalen' met hun vaak kant-en-klare oplossingen duikt tegenwoordig 'het tragische' opnieuw overal op. Maar waarin verschilt onze hedendaagse tragedie van de klassieke, Griekse tragedie? En kan de categorie van 'het tragische' een oplossing bieden voor ethische vraagstukken? Hebben we een flinke dosis geluk nodig voor een ethisch 'gelukt' leven?

Isbn 90 5573 518 3, omvang 186 pp., prijs: € 17,90

JOZEF KEULARTZ

WERKEN AAN DE GRENS

Een pragmatische visie
op natuur en milieu

In deze uitgave worden vraagstukken op het gebied van natuur en milieu behandeld. Uitgangspunt is

steeds het pragmatisch perspectief, waarin processen van communicatie, conflictbeheersing en consensusvorming een voorname rol spelen. De toegenomen verscheidenheid aan groepen met uiteenlopende ethische visies maakt het noodzakelijk om over de grenzen van de verschillende sociale werelden heen te kijken. Ter sprake komen onder meer de communicatieve betekenis van natuurbeelden, de spanning tussen ecologische restauratie en milieuhygiëne en het klimaatverdrag van Kyoto.

Isbn 90 5573 650 3, omvang 173 pp., prijs: € 18,90